

NUORET JA RATTIJUOPUMUS

Tie selväksi –hanke

Tiia-Mari Halttunen

12/2016

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Halttunen Tiia-Mari	Poliisi (AMK) 2014-1	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Rattijuopumus ja nuoret Tie selväksi –hanke	Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi	Opinnäytetyön muoto	
Jyrki Marttila, Mika Kyyrö, liikenne	kvalitatiivinen tutkimus	
Tiivistelmä		
Rattijuopumusten määrä on varsinkin Päijät-Hämeen alueella noussut runsaasti vuodesta 2014 vuoteen 2015. Tämän lisäksi Suomessa rattijuopumustapauksissa loukkaantuneista lähes kolmas on alle 25 -vuotias. Luvut ovat pelottavan suuria ja siksi poliisi tarvitsee uusia vaikutuskeinoja rattijuopumuksen ehkäisemiseksi. Tutkin opinnäytetyössäni Tie selväksi –hanketta, jonka idea on puuttua nopeasti ja matalalla kynnyksellä nuorten tekemiin rattijuopumuksiin. Hanke tarjoaa nuorille mahdollisuuden keskustella päihteiden käytöstä sosiaalityöntekijän kanssa. Hanke on aikaisemmin ollut kokeilussa muutamissa pilottikunnissa ja siitä on kirjoitettu loppuraportti ”Poliisi on puuttunut päihteidesi käyttöön – tee sinä samoin” vuonna 2011. Päijät-Hämeessä hanke otettiin joulukuussa 2015 uudelleen kokeiluun, mutta koskettamaan vain alle 25 –vuotiaita nuoria. Pysin työssäni kertomaan, mikä Tie selväksi –hanke on, arvioimaan hankkeen onnistumista Päijät-Hämeen alueella sekä pohtimaan mahdollisia kehittämiskohtia. Toteutan tutkimukseni käyttämällä kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, hyödyntäen dokumenttianalyysiä sekä puolistrukturoituja haastatteluja. Hankkeen piiriin osallistui Päijät-Hämeen alueella hyvin vähän nuoria verrattaen poliisin kohtaamiin rattijuopumuksesta epäiltyihin nuoriin. Kuitenkin kaikki päihdekeskusteluun osallistuneet saivat tarvitsemaansa apua ja heidät jatkolähetettiin heidän ongelmiinsa sopiviin hoitopaikkoihin. Suurimmat puutteet hankkeessa olivat vähäinen tiedottaminen sekä hankkeen vähäiseksi jäänyt seuranta.		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
40 + 7	12/2016	Amk2014ONT
Avainsanat		
rattijuopumus, nuoret, tie selväksi, hanke, projekti, liikenne		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
1.1	Tutkimusmenetelmät.....	3
2	TEORIAKEHYS	6
2.1	Lainsäädäntöä rattijuopumuksesta	6
2.1.1	Rattijuopumus	6
2.1.2	Törkeä rattijuopumus	7
2.1.3	Rangaistavuus	7
2.2	Yleistä rattijuopumuksesta	8
2.2.1	Valvonnan muodot sekä vaikutuskeinoja rattijuopumukseen.....	8
2.2.2	Rattijuopon aiheuttamat kustannukset	9
2.2.3	Tyypillinen rattijuoppo.....	10
2.3	Rattijuopumus tilastojen valossa.....	10
2.4	Yleistä alkoholista.....	14
2.4.1	Vaikutukset	14
2.4.2	Alkoholin palaminen.....	15
2.4.3	Alkoholiriippuvuus ja ajo-oikeus ajoterveysasetuksen mukaan	15
3	MILLAINEN ON ONNISTUNUT HANKE.....	16
3.1	Projektin vaiheet.....	16
3.2	Mahdolliset ongelmat.....	17
3.3	Viestinnän rooli.....	18
4	TIE SELVÄKSI –HANKE 2011	20
4.1	Smadit (Samverkan Mot Alkohol och Droger I Trafiken).....	20
4.1.1	SMADIT:in vaiheet.....	21
4.1.2	SMADIT:in tuloksia	21
4.2	Suomen Tie selväksi –hankkeen alku	22
4.3	Hankkeen keskeiset tavoitteet	22
4.4	Yleiset periaatteet ja sopimukset.....	23
4.5	Tiedonkeruu ja dokumentoinnin periaatteet.....	24
4.6	Rattijuopumukseen puuttuminen hankkeen aikana.....	24
4.7	Hankkeen tulokset.....	26
4.7.1	Johtopäätökset.....	26
4.7.2	Kehittämisideat	28
5	TIE SELVÄKSI –HANKE PÄIJÄT-HÄMEEN ALUEELLA.....	28
5.1	Taustaa	29
5.2	Hankkeen aikainen menettely	30
5.3	Hankkeen periaatteet.....	30
5.4	Poliisin rooli.....	30
5.5	Sosiaalipäivystyksen rooli.....	31
6	PÄIJÄT-HÄMEEN HANKKEEN TULOSTEN ARVIOINTI.....	32
6.1	Kiinnijääneiden ja päihdekeskusteluun tulleiden määrä	32
6.2	Nuorten mielipide keskusteluista	32
6.3	Rikollisuustilanne vuoden lopussa.....	33
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	34

7.1	Miten hanke onnistui?	35
7.2	Ongelmakohtia ja kehittämideoita.....	36
7.3	Tutkimuksen luotettavuus	38
LÄHTEET		39
	Kirjalliset lähteet	39
	Sähköiset lähteet.....	39
	Henkilölähteet	40
LIITTEET		

1 JOHDANTO

Rattijuopumusten määrä varsinkin Päijät-Hämeen alueella on viime vuosina noussut merkittävästi. Tilastoja tarkastellessa lähes joka kolmas rattijuopumuksen takia loukkaantunut on nuori, alle 20 -vuotias. Poliisi tarvitsee uusia puuttumiskeinoja ja työvälineitä rattijuopumusrikosten ennalta estämiseen.

Vuonna 2011 julkaistiin loppuraportti ”Poliisi on puuttunut päihteidesi käyttöön –tee sinä samoin”. Raportti esitteli kokeilussa olleen Tie selväksi –hankkeen, jonka ideana oli puuttua nopeasti ja matalalla kynnyksellä rattijuopumustapauksiin. Vähäisen osallistumismäärän takia sen tulokset jäivät valitettavasti vaillinaisiksi. Hanke kuitenkin osoitti potentiaalisen toimintatavan rattijuopumusrikoksia vastaan.

Kun aloitin työharjoitteluni Lahden pääpoliisiasemalla joulukuussa 2015, Tie selväksi -hanke oli juuri aloitettu uudestaan, Päijät-Hämeeseen sopivaksi muokattuna. Koska hanke on tuore, eikä sen tuloksellisuutta tai toimivuutta ole voitu vielä kunnolla arvioida, opinnäytetyöni on ajankohtainen ja uskon sen olevan hyödyksi.

Päijät-Hämeessä käynnissä oleva hanke keskittyy vain alle 25 –vuotiaisiin, rattijuopumuksiin syyllistyneiden nuorten auttamiseen. Nuorten rikoskäyttäytymiseen voidaan puuttua ja vaikuttaa. Harvoin rattijuopumus on nuoren oikea ongelma, vaan se on näkyvä osa mahdollisesta päihde- tai elämänhallintaongelmasta. Puuttumalla näihin ongelmiin ja tarjoamalla nuorille apua matalalla kynnyksellä, nuorta voidaan auttaa oikeasti. Minkä nuorena oppii, sen vanhana taitaa.

Tavoitteenani tässä opinnäytetyössä on vastata seuraaviin esitettyihin tutkimuskysymyksiin:

- Mikä Tie selväksi -hanke on?
- Millaisia tuloksia Päijät-Hämeessä kokeilussa ollut hanke tuotti?
- Kuinka hanketta voisi kehittää?

1.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmiä pohtiessa tulee miettiä, mikä on tutkimuksen tarkoitus. Tutkimuksen tarkoitusta luonnehditaan yleensä neljän piirteen avulla; kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava. Tutkimusmenetelmä voi olla kvantitatiivinen, kvalitatiivinen tai molempia. Piirteiden avulla on helpompi pohtia, mikä omalle työlle on sopivin. (Hirsjärvi ym. 1997, 134.) Oman työni tarkoitus on selittää mahdollisimman kattavasti Tie selväksi –hanke, sekä arvioida Päijät-Hämeen vastaavan hankkeen onnistumista.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa korostetaan yleispäteviä syyn ja seurauksen lakeja, ja sen taustalla on, että todellisuus perustuu todettuihin tosiasioihin. Keskeistä kvantitatiivisessa tutkimuksessa ovat johtopäätökset aikaisemmista tutkimuksista sekä aikaisemmat teorit, käsitteiden määrittely, määrälliseen mittaamiseen soveltuva aineiston keruu ja tutkittavien henkilöiden valinta. Saatu aineisto kerätään tilastollisesti käsiteltävään muotoon ja päätelmien teko perustuu tilastolliseen analysointiin. (Hirsjärvi ym. 1997, 135-136.) Omaan työhöni tämä ei soveltunut. Työni tarkoituksena on keskittyä syvemmin omaan aihealueeseeni ja analysoida sitä. Osassa opinnäytetyötäni käytän myös tilastoja analysoidakseni nykyhetken tilannetta rattijuopumuksesta, mutta tämä on kuitenkin suhteellisen pieni osa tutkimustani.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat puolestaan kokonaisvaltaisen tiedon hankinta ja aineiston kokoaminen luonnollisissa tilanteissa. Tutkija käyttää enemmän havaintoihin ja keskusteluihin perustuvaa tietoa, kuin mittausvälineillä hankittavaa tietoa. Kvantitatiiviseen tutkimukseen poiketen kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei testata jotain teoriaa tai hypoteesia vaan tarkastellaan jotain aineistoa monitahoisesti ja yksityiskohtaisemmin. (Hirsjärvi ym. 1997, 160.)

Aineiston hankinnassa kvalitatiivinen tutkimus suosii laadullisia menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulma pääsee esille esimerkiksi teemahaastattelujen kautta. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Tutkimussuunnitelma voi muuttua tutkimuksen edetessä ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina. (Hirsjärvi ym. 1997, 160.) Omassa työssäni käytän tutkimusmenetelmänä kvalitatiivista tutkimusta. Pyrin perehtymään Tie selväksi – hankkeeseen tarkasti ja esittelemään sen lähtökohdat, periaatteet sekä menettelyn. Tiedonhankintamenetelminä käytän dokumenttianalyysiä sekä puolistrukturoituja haastatteluja.

Puolistrukturoitu haastattelu tarkoittaa, että haastattelija on laatinut ennalta kysymyksiä, mutta ne ovat vapaita muutoksille. Kysymysjärjestys voi tarpeen mukaan haastattelussa vaihtua ja tarpeettomia kysymyksiä voi jättää pois. Myös sanamuodot voivat kysymyksissä muuttua ja haastattelija voi kysyä lisäkysymyksiä, mikäli niille tulee tarve. Tämän lisäksi haastattelu voi olla myös täysin strukturoitu eli standardoitu lomakehaastattelu, tai avoin haastattelu. Strukturoidussa kysymykset ovat valmiiksi muotoiltu ja ne kysytään tietyssä järjestyksessä. Tämä soveltuu hyvin samojen faktatietojen keräämiseen suurelta joukolta. Avoin haastattelu puolestaan on enemmänkin keskustelua jostakin tutkimusongelmasta tai –aiheesta, mihin sekä haastattelija että haastateltava osallistuvat aktiivisesti ja tasavertaisesti. (Ojasalo ym. 2009, 95-97.)

Päädyin tekemään omassa opinnäytetyössäni puolistrukturoituja haastatteluja, sillä kirjallista materiaalia Päijät-Hämeen hankkeesta ei juuri ole. En halunnut määritellä liian tarkasti kysymyksiä, jotta saisin mahdollisimman paljon ja monipuolisesti tietoa. Suljetut kysymykset olisivat rajoittaneet liikaa, sillä haastattelut olivat vielä kokonaisvaltaisen tiedon hankintaa. Haastattelukysymykset ovat liitteenä 5.

Haastattelin opinnäytetyötäni varten kolme henkilöä. Ylikomisario Jouni Takala työskentelee Lahden pääpoliisiasemalla liikennepoliisisektorin johtajana. Hän aloitti Päijät-Hämeessä toteutetun Tie selväksi –hankkeen, toimien myös sen vastuuhenkilönä. Hänellä on siis kaikista parhain tieto ja kokemus niin hankkeen alkuperästä kuin toteutuksestakin.

Lisäksi valitsin haastatteluihin kaksi sosiaalityöntekijää, jotka molemmat työskentelevät myös Lahden pääpoliisiasemalla. Tanja Valkonen työskentelee Ankkurissa¹ ja kävi päihdekeskustelut Tie selväksi –hankkeeseen liittyen kahden alaikäisen ja yhden täysi-ikäisen kanssa. Yhteensä keskusteluja käytiin yhdeksän, joten hän oli yksi eniten haastatteluja tehnyt sosiaalityöntekijä. Muut sosiaalityöntekijät olivat keskustelleet keskimäärin kahden tai yhden nuoren kanssa. Lisäksi Valkonen oli ainut, joka kävi päihdekeskusteluja alaikäisten kanssa, muut sosiaalityöntekijät keskittyivät täysi-ikäisiin. Valkosella on Ankkurissa työskentelystä kokemusta jo noin viisi vuotta, minkä lisäksi hän on työskennellyt aikaisemmin lastensuojelulaitoksessa ohjaajana ja lastensuojelun sosiaalityöntekijänä yhteensä noin viisi vuotta.

Riikka Varkemaa puolestaan työskentelee sosiaalipäivystyksessä. Hän on ollut hankkeessa mukana ja toiminut hankkeen johtavan sosiaalityöntekijän sijaisena tämän ollessa poissa. Varkemaalla on yli kymmenen vuoden työkokemus ja hänellä on yhteiskuntatieteiden maisteritutkinnon lisäksi nuorisotyön tutkinto.

Toinen tiedonkeruumenetelmäni on dokumenttianalyysi. Dokumenttianalyysi tarkoittaa menetelmää, jossa päätelmiä tehdään kirjalliseen muotoon kerätystä aineistosta. Tavoite on analysoida aineistoa järjestelmällisesti ja luoda sen pohjalta selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta asiasta. Sen tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen. (Ojasalo ym. 2009, 121-123.)

Opinnäytetyössäni keräsin kirjallisuutta, joka käsittelee niin rattijuopumusta, viestintää, projektitoimintaa kuin tutkimuksen tekoa. Lisäksi käytän Tuula Kekin Tie selväksi – loppuraporttia tuodakseni lisää tietoa hankkeesta, sen alkuperästä ja menettelyistä. Tarkoitukseni on kerätä tarvittavaa tietoa samaan paikkaan ja luoda selkeä kuva keskeisimmistä asioista rattijuopumukseen ja Tie selväksi –hankkeeseen liittyen.

---

¹ ”Ankkuri-viranomaistimien tarkoituksena on ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä seuraavin toimenpitein:

1. Varhainen puuttuminen alaikäisten rikolliseen käyttäytymiseen, nuoren asiakkaan kokonaisvaltaisen elämäntilanteen ja avun tarpeen selvittäminen sekä tarkoituksenmukaisen avun/tuen piiriin ohjaaminen.
2. Nopea puuttuminen lähisuhde-, perheväkivaltaan ja tarkoituksenmukaisen avun/tuen piiriin ohjaaminen. (pl. Päijät-Hämeen Ankkuri-tiimi).
3. Sisäisen turvallisuuden lisääminen moniammatillisella yhteistyöllä ja jalkautumalla nuorten pariin.” Esimerkiksi Lahden Ankkuri –tiimissä työskentelee kaksi poliisimiestä, kaksi etsivä nuorisotyöntekijää, sekä erityisnuorisotyönohjaaja ja sosiaalityöntekijä. Lainattu: <https://www.poliisi.fi/hame/ankkuri>

2 TEORIAKEHYS

Tässä luvussa kerron rattijuopumukseen liittyvästä lainsäädännöstä, sen soveltamisesta sekä rangaistavuudesta. Lisäksi käsittelen luvussa, millaisia keinoja poliisilla on rattijuopumusta vastaan, ja kuinka paljon yhden rattijuopumustapauksen käsittely kustantaa yhteiskunnalle. Kerron myös alkoholin vaikutuksista, sen palamisesta elimistössä sekä miten päihderippuvuus vaikuttaa ajo-oikeuteen.

2.1 Lainsäädäntöä rattijuopumuksesta

Tässä alaluvussa käytän lähteenä Matti Tolvasen kirjoittaman ”Tieliikenteen käsikirja 2016” lukua ”19.2.4 Rattijuopumus”. Tolvanen käsittelee kirjassaan kattavasti ja selväsanaisesti rattijuopumuksen olennaisimmat piirteet.

2.1.1 Rattijuopumus

Suomessa rattijuopumuksesta säädetään Rikoslain 23. luvussa. Luvun 3. pykälän mukaan henkilö, joka kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa nautittuaan alkoholia niin, että veren alkoholipitoisuus on ajon aikana tai sen jälkeen vähintään 0,5 promillea tai uloshengitysilmassa on vähintään 0,22 milligrammaa alkoholia litrassa, täyttää kyseisen rikoksen tunnusmerkistön. Tämän lisäksi rattijuopumukseen voi syyllistyä myös niin, että kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua käytettyään huumausainetta siten, että kuljettajan veressä on ajon aikana tai jälkeen käytetyn huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Edellä mainittua kohtaa ei kuitenkaan sovelleta, mikäli aine tai aineenvaihduntatuote on peräisin sellaisesta lääkevalmisteesta, mitä kuljettajan on oikeus käyttää. Kuitenkin rattijuopumukseksi luokitellaan, mikäli kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua käytettyään muuta huumaavaa ainetta kuin alkoholia taikka näitä yhdessä siten, että kuljettajan kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin on huonontunut. Huumaavalla aineella tarkoitetaan myös suorituskykyä heikentävää lääkettä (Rikoslaki 23. luvun 3§ (1999/545).)

Edellä mainitun kaltaisen rattijuopumuksen tunnusmerkistö on melko yksiselitteinen. Mikäli veren alkoholipitoisuus on Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnon tai tarkkuusalkometrin mukaan ylittänyt sallitun rajan, tunnusmerkistö täyttyy.

Rattijuopumukseen syyllistyminen edellyttää tahallisuutta. Jos alkoholia nauttinut henkilö saa ajoneuvon vahingossa liikkeelle, hän ei syyllisty rattijuopumukseen. Tahallisuutta käsitellään hyvin Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2007:78. Alkoholia nauttinut henkilö oli istunut pysäköidyn auton oikeanpuoleisella istuimella. Hän oli yrittänyt käynnistyspainiketta painamalla käynnistää auton moottoria, tarkoituksena saada auton sisätiloihin lämpöä. Auton vaihde oli vapaalla ja käsijarru kytkemättä, joten auto oli liikkunut 1,5 metriä. Tässä tapauksessa henkilön ei katsottu kuljettaneen ajoneuvoa, eikä näin ollen syyllistyneen rattijuopumukseen.

2.1.2 Törkeä rattijuopumus

Rikoslain 23. luvun 4§ määrittellään törkeä rattijuopumus. Vaikutuksenalaisuudessa on kolme vaihtoehtoista kriteeriä. Yksinkertaisin kriteeri on, että kuljettajan veressä on ajon aikana tai jälkeen vähintään 1,2 promillea tai uloshengitysilmassa vähintään 0,53 milligrammaa alkoholia litrassa.

Toinen tapa, millä kuljettaja voi syyllistyä törkeään rattijuopumukseen on, jos kuljettajan kyky tehdä tehtävän vaatimia suorituksia on tuntuvasti alentunut. Kolmas kriteeri liittyy huumaautuneena ajamiseen. Tunnusmerkistö täyttyy, jos kuljettaja on nauttinut muuta huumaavaa ainetta kuin alkoholia, tai tällaista alkoholin kanssa siten, että hänen kykynsä tehtävän vaatimiin suorituksiin on tuntuvasti alentunut.

Törkeä rattijuopumus ei vaadi konkreettista vaaratilannetta, jotta kuljettaja voi syyllistyä siihen. Pelkkä abstrakti vaara riittää, mutta ajo-olosuhteiden tulee olla sellaiset, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle.

2.1.3 Rangaistavuus

Tavallisen muotoisen rattijuopumuksen rangaistusasteikko on sakosta kuuteen kuukauteen vankeutta. Törkeästä rattijuopumuksesta minimirangaistus on 60 päiväsakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Lähes säännönmukaisesti törkeästä teosta tuomitaan kuitenkin vankeutta. Ensikertalaiselle, jonka veressä on ollut alle 2,5 promillea alkoholia, tuomio on ehdollinen. Uusija tai vielä kovemmassa humalassa oleva kuljettaja tuomitaan ehdottomaan vankeuteen tai tämän sijasta yhdyskuntapalveluun.

Rattijuopumuksen yritys ei ole rangaistavaa. Kuljettamiseksi lasketaan esimerkiksi se, että henkilö ohjaa moottori sammuksissa olevaa autoa kuljettajan paikalta toisen työntäessä autoa ulkopuolelta. Samaan kategoriaan lasketaan myös, mikäli moottorikäyttöinen ajoneuvo rullaa alamäkeä ja kuljettaja istuu kuljettajan paikalla. Kuljettamista ei kuitenkaan ole, mikäli henkilö ohjaa autoa työntäessään sitä samalla kuljettajan puoleisesta ovesta. Edellä mainittua käsittelee Korkeimman oikeuden päätös KKO 2003:138.

2.2 Yleistä rattijuopumuksesta

Sekä poliisi että sosiaali- ja terveystoimi voivat omalta osaltaan vaikuttaa rattijuopumuksen ennaltaehkäisemiseen. Tässä alaluvussa käsittelem eri valvontakeinoja, rattijuopumuksen aiheuttamia kustannuksia yhteiskunnalle sekä millainen henkilö tavallisesti syyllistyy rattijuopumusrikokseen.

2.2.1 Valvonnan muodot sekä vaikutuskeinoja rattijuopumukseen

Paikallispoliisissa liikennevalvontaa suorittavat sekä valvonta- ja hälytyssektori että liikennepoliisisektori. Poliisi keskittyy nopeusvalvontaan, päihteiden ja turvalaitteiden käytön valvontaan sekä riskikuljettajiin. Näiden lisäksi poliisi puuttuu myöskin muuhun liikennesääntöjen vastaiseen toimintaan. Valvonnassa hyödynnetään asukkaiden toiveita, valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia onnettomuustietoja sekä liikennekäyttäytymisen seurantatietoja. (Liikenneturvallisuus ja valvonta 2013.)

Poliisi valvoo kuljettajien ajokuntoa esimerkiksi toteuttamalla puhallusratsioita. Lisäksi käytäntönä on, että poliisi puhalluttaa ajoneuvon kuljettajan aina, jos tämä on liikenteessä pysäytetty. Pysäyttämisen syyllä ei ole merkitystä, sillä lainsäädäntö antaa poliisille toimivallan puhalluttaa moottoriajoneuvon kuljettaja ilman rikosepäilyäkin. Näiden lisäksi rattijuopumus saattaa paljastua esimerkiksi sivullisen ilmiannon, muusta liikenteestä poikkeavan ajotavan, liikenneonnettomuuden tai muun liikenerikkomuksen takia. Rattijuopumusvalvontaa varten poliisilla on käytössä seulonta-alkometri. Mikäli tämä näyttää tulosta alkoholille, epäilty viedään joko verikokeeseen tai tarkkuusalkometriin tarkempia tuloksia varten. (Löytty 2015, 24-25.)

Sosiaali- ja terveystoimella pyritään vaikuttamaan rikoksen taustalla oleviin päihdeongelmiin. Poliisi puolestaan pyrkii pitämään kiinnijäämisriskiä mahdollisimman korkeana edellä mainittujen valvontakeinojen avulla. Rattijuopumuksen seuraamuksina voivat olla ajokielto, valvottu ajo-oikeus tai menettämisseuraamus². Pelkät rangaistukset eivät kuitenkaan ole pysyvä ratkaisu rattijuopumuksen moninaiseen ongelmaan, vaan taustalla oleva päihdeongelma ja muut tekijät tulisi ottaa vahvemmin huomioon. (Kekki 2011.)

Rattijuopumuksesta määrätty ajokielto on enintään viisi vuotta. Perusmuotoisesta rattijuopumuksesta määrätyn ajokiellon vähimmäispituus on kuukausi ja jos teko täyttää törkeän rattijuopumuksen tunnusmerkistön, ajokielto on vähintään kolme kuukautta. Rikoksen uusiminen koventaa ajokieltoa. Jos viiden vuoden aikana rattijuoppo uusii teon, vähimmäisaika ajokiellolle on kuusi kuukautta. (Ajokielto 2016.)

² ”Rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus voidaan tuomita kokonaan tai osaksi menetetyksi, jos menettämisseuraamus on tarpeen:

2) uusien rikosten ehkäisemiseksi, ja esine on erityisen sovelias rikoksen kohteeksi tai rikolliseen käyttöön.”
Lähde: Rikoslaki 10. luku 5§:n 2. momentti (2001/875).

Mikäli ajaminen on välttämätöntä esimerkiksi ammatin kannalta, ajokielto voidaan määrätä ehdollisena vähintään vuoden koeajaksi. Ehdollisen ajokiellon yleinen edellytys kuitenkin on, ettei rikos aiheuttanut konkreettista vaaraa toisten turvallisuudelle. Jos koeaikana uusii rikoksen, ajokielto muuttuu ehdottomaksi. Tämän jälkeen ei paluuta ehdolliseen enää ole. (Ajokielto 2016.)

Myös valvottu ajo-oikeus on mahdollinen. Tällaisen saa vakinaisesti Suomessa asuva henkilö, joka on syyllistynyt alkoholin käyttöön perustuvaan rattijuopumukseen. Valvottu ajo-oikeus tarkoittaa sitä, että henkilö saa ajokiellon aikana ajaa ainoastaan sellaista ajoneuvoa, mihin on asennettu alkolukko. Ennen alkolukkoajokortin myöntämistä henkilön tulee kuitenkin käydä lääkärin tai vastaavan terveydenhuollon ammattilaisen luona keskustelemassa päihteiden käytöstä, niiden vaikutuksesta terveyteen sekä tähän liittyvistä hoitomahdollisuuksista. (Esite alkolukolla valvotusta ajo-oikeudesta 2016.)

Alkolukon toimintaperiaate on, että se estää auton käynnistämisen, mikäli kuljettajan puhallusilmassa on vähintään 0,1 milligrammaa alkoholia litrassa. Käynnistämisen lisäksi alkolukko vaatii kuljettajaa puhaltamaan myös satunnaisesti ajon aikana. Mikäli tulos on tällöin alkoholille positiivinen, ajoneuvo kytkee hätävilkut ja laitteen hälytys sireenin päälle, estäen näin pidempiaikaisemman ajon. Puhallutuksen tiedot jäävät myös laitteeseen, mikä voi vaikuttaa ajokiellon sisältöön. (Liikenneturva, Alkolukko 2016.)

2.2.2 Rattijuopon aiheuttamat kustannukset

Liikenne- ja viestintäministeriön tekemän arvion mukaan rattijuopumukseen liittyvän poliisin hälytystehtävän kustannus on noin 119 euroa/ rikos. Liikennetikosten esitutkinnan kustannukset ovat arviolta 156 euroa/rikos. Näiden lisäksi kustannuksia tulee myös rikosprosessin myöhäisemmissä vaiheissa syyttäjä- ja tuomioistuinlaitokselle. Yhden rikoksen syyteharkinnan kustannukset on arvioitu olevan noin 274 euroa ja syytteen tuomioistuinkäsittely 179 euroa. Mikäli tapaus käsiteltäisiin kirjallisessa menettelyssä, yhden rikosasian kustannukset olisivat noin 532 euroa tuomioistuimessa. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2012.)

Rattijuopolle itselleenkin rikos tulee kalliiksi, sillä hän on vahingonkorvausvelvollinen niin itselleen kuin matkustajalleenkin. Lisäksi rattijuoppo on korvausvelvollinen myös muista ulkopuolisista vahingoista, jotka hän on aiheuttanut. Päihtynyt kuljettaja voi menettää myös oikeutensa liikenne- ja autovakuutuskorvauksiin. Mikäli rikos on törkeä rattijuopumus, myös matkustaja menettää vakuutusensa. (Liikenneturva, Rattijuopumus 2016.)

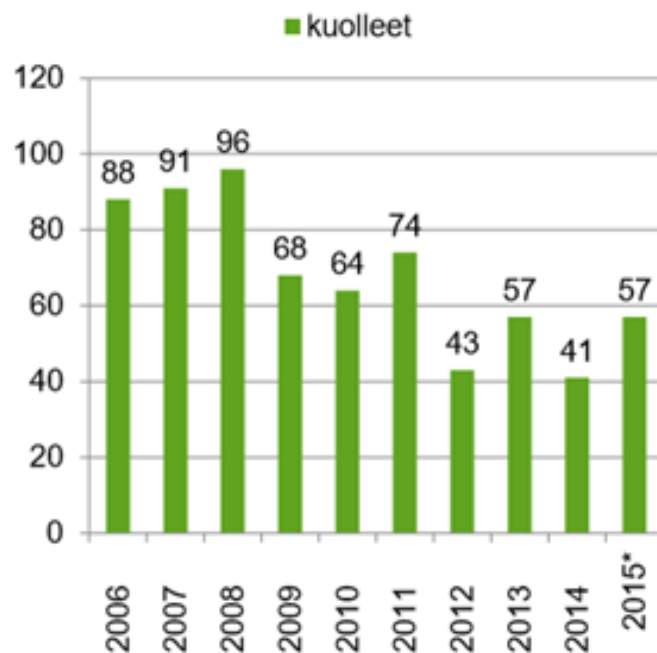
2.2.3 Tyypillinen rattijuoppo

Kiinnijääneistä rattijuopista runsas puolet on alkoholin suurkuluttajia ja kolmanneksella on todettu päihderiippuvuus (Valtioneuvoston periaatepäätös tieliikenteen turvallisuuden parantamisesta 2012). Vuonna 2011 tehdyn tutkimuksen mukaan stereotyyppinen rattijuoppo on 40-50 -vuotias mies, jolla on vaimo tai avovaimo. Hän on ammattimies tai alempi toimihenkilö, jolla on vakinainen työpaikka. Hän ajaa omalla autollaan ja omistaa ajokortin. Ajokilometrejä kertyy vuodessa noin 20 000-50 000. Hän jää kiinni noin promillen rattijuopumuksesta arkipäivänä, meno- tai paluumatkalla kotiin, eikä kiinnijääminen ole todennäköisesti ensimmäinen kerta. Tämä stereotyyppinen profiili oli pysynyt samana koko tutkimuksen 18 vuoden ajan. (Portman ym. 2010, 43-44.)

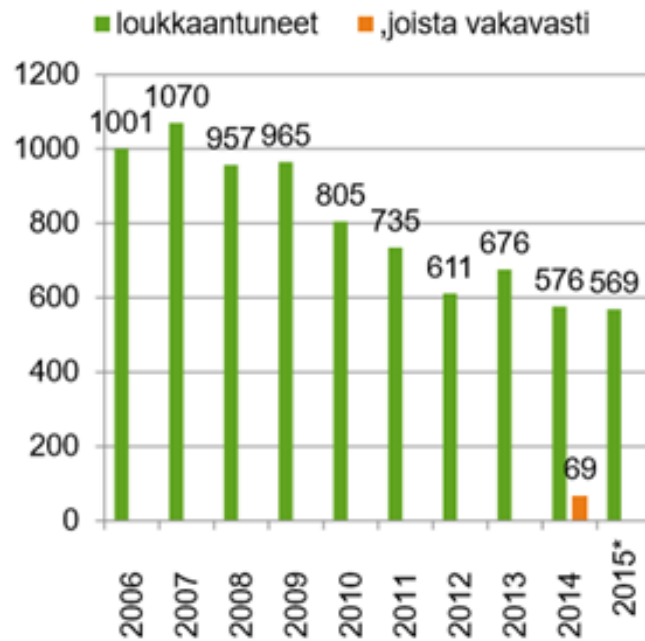
Noin puolella ensikertalaisista rattijuopista ensimmäinen kerta jää myös viimeiseksi kiinnijäämisen jälkeen. Iso osa kuitenkin myös uusii rikoksen. Tärkeään rattijuopumukseen syyllistyneen uusintariski on 2,5 -kertainen alhaisempiin promillelukemiin verrattaessa. (Portman ym. 2010, 48.)

2.3 Rattijuopumus tilastojen valossa

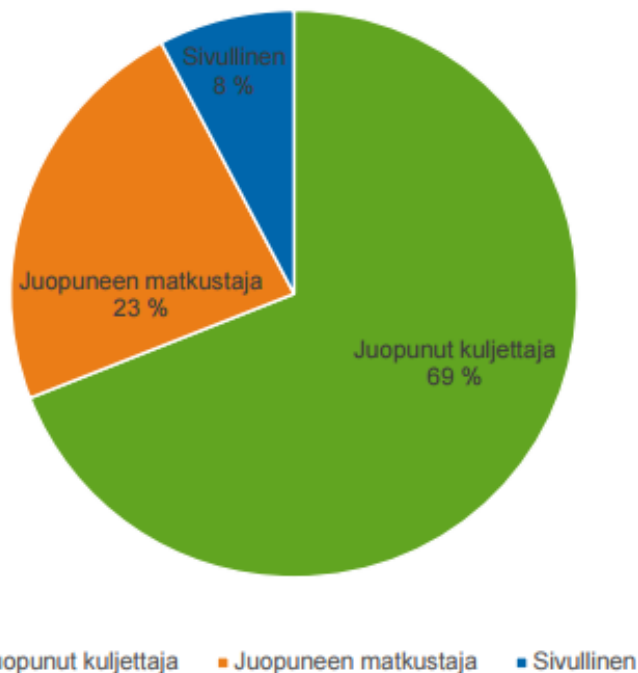
Tämä alaluku käsittelee rattijuopumusta kaavioiden avulla. Esittelen muun muassa rattijuopumustapauksissa kuolleiden ja loukkaantuneiden määriä, sekä pohdin lukuihin vaikuttavia syitä. Käsittelem alaluvussa myös, kuinka paljon nuorten tekemät rattijuopumukset ovat Päijät-Hämeen alueella lisääntyneet viimeisten vuosien aikana.

Kaavio 1. Tieliikenteessä kuolleet rattijuopumustapauksissa 2006-2015. (Liikenneturva, Tilastokatsaus 2016.)

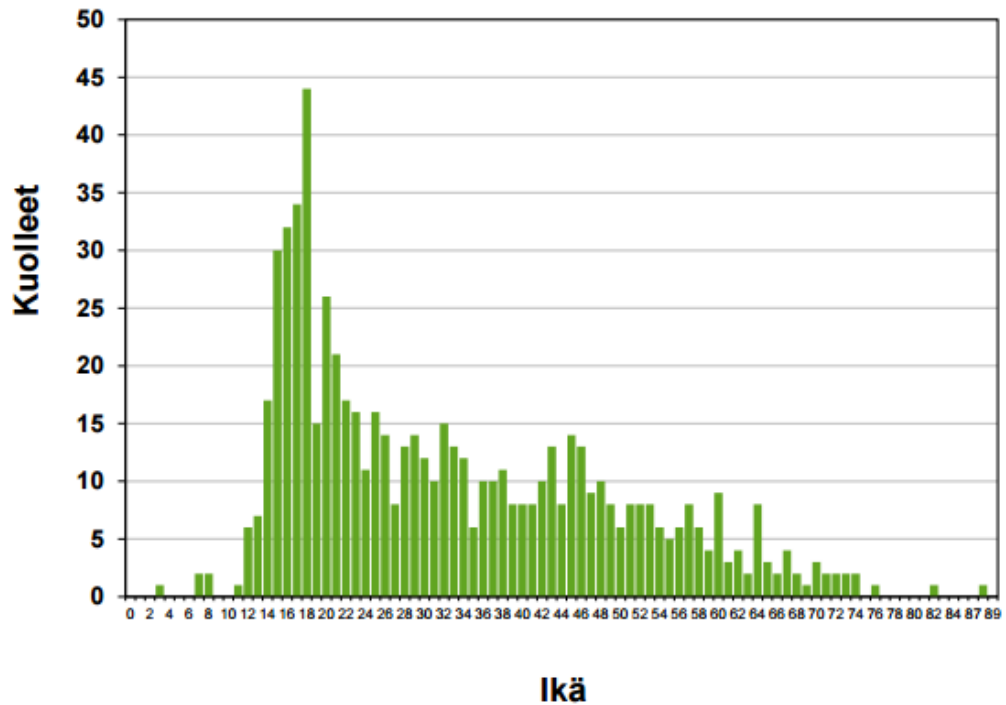
Kaavio 2. Tieliikenteessä loukkaantuneet rattijuopumustapauksissa 2006-2015 (Liikenneturva, Tilastokatsaus 2016.)

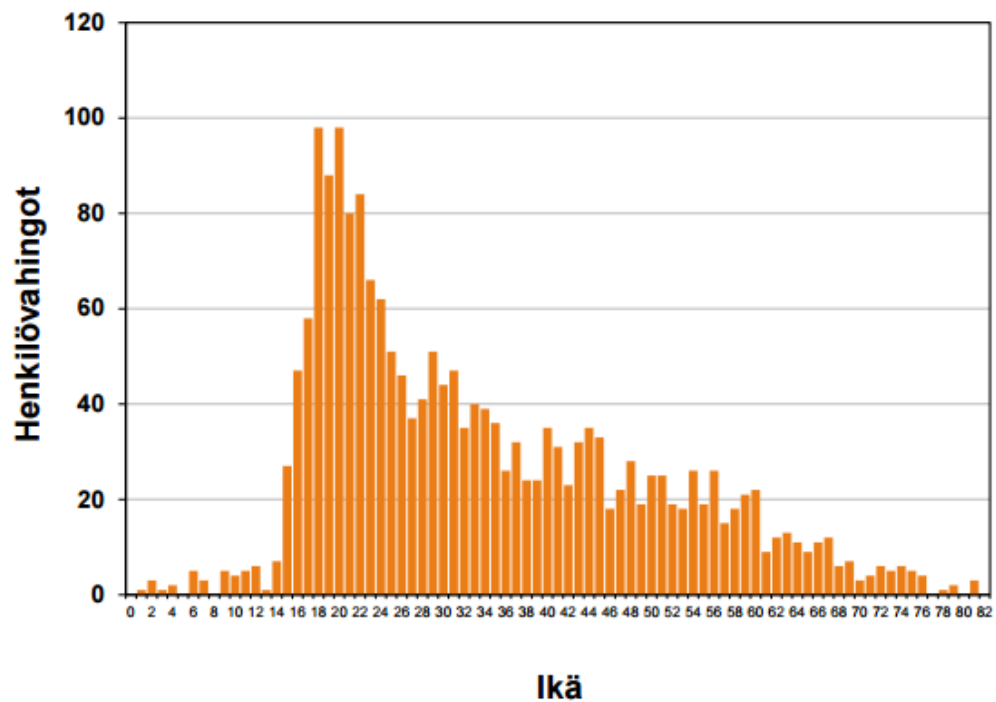
Kaavio 3. Rattijuopumuksissa kuolleet, keskiarvo 2013-2015. (Liikenneturva, Tilastokatsaus 2016.)

Kaavio 1 ja 2 osoittavat rattijuopumukseen kuolleiden ja loukkaantuneiden määrää vuosien 2006 ja 2015 välillä. Sekä kuolleiden, että loukkaantuneiden määrä on laskenut vuodesta 2006 ja loukkaantuneita on lukumäärällisesti selvästi enemmän verrattuna kuolleisiin. Kuolleista selkeästi yli puolet, 69%, on itse rattijuoppoja, noin neljäs osa, 23%, heidän

matkustajia, ja 8% joku sivullinen (Kaavio 3). Sanonta juopon tuurista ei siis näiden tilastojen mukaan päde.

Kaavio 4. Tieliikenteessä kuolleet rattijuopumustapauksissa iän mukaan (kumulatiivinen kertymä 2006-2015). (Liikenneturva, Tilastokatsaus 2016.)

Kaavio 5. Tieliikenteen henkilövahingot rattijuopumustapauksissa vahingoittuneen iän mukaan (kumulatiivinen kertymä 2013-2015). (Liikenneturva, Tilastokatsaus 2016.)

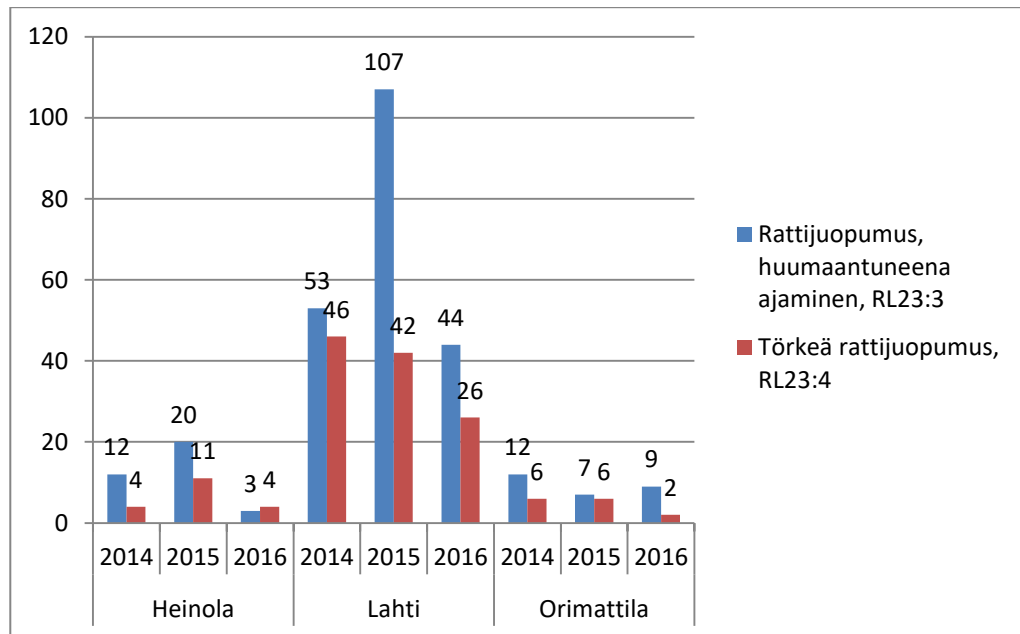
Kun loukkaantumis- ja kuolemistapauksia tarkastelee iän perusteella, näkee selkeän piikin noin 18-vuotiaiden kohdalla. Tätä havainnollistavat kaaviot 4 ja 5. 18-vuotiaita on kuollut

lähes 45 rattijuopumustapauksissa, kun vastaavasti esimerkiksi 40 -vuotiaita on kuollut vain 8.

Syitä siihen, miksi nuoria loukkaantuu ja kuolee enemmän, on monia. Niin kokemattomuus, taidot kuin asennekin vaikuttavat. Liikenneturvan vuonna 2013 teettämän tutkimuksen mukaan joka kolmas (32%) nuori on rikkonut nopeusrajoituksia vähintään melko usein. Mitä korkeampi on kuljettava nopeus, sitä vähemmän kuljettajalla on aikaa reagoida mahdollisiin vaaratilanteisiin ja ylipäänsä havainnoida ympäristöä. Nopeuden kaksinkertaistuessa jarrutusmatka nelinkertaistuu. Ajoneuvon hallitseminenkin vaikeutuu, eikä nuorilla tämä ole vielä yhtälailla "selkärangassa" verrattuna kokeneisiin kuskeihin. Erilaisiin äkkivilanteisiin saa toimintamallin oikeastaan vasta, kun niihin joutuu. Vaikka jo autokoulussa harjoitellaan muun muassa liukkaalla ajamista, ei tämä mielestäni riitä kehittämään nuorilla automaattista toimintamallia. Taito havainnoida mahdollisia vaaratekijöitä ei ole vielä yhtä kehittynyt kokeneisiin verrattuna.

Nuorissa on enemmän riskinottajia, kun oma tietoisuus taidoista ja rajoituksista ei ole vielä muotoutunut. Onnettomuusriski kasvaa myös, jos kyydissä on muita. Nuorilla ympäristön luomat paineet näkyvät päätöksissä ja toiminnassa vahvemmin kuin vanhemmilla. Varsinkin nuorilla miehillä muun muassa näyttämisen halu ja kilpailuvietti lisäävät onnettomuusriskiä verrattuna esimerkiksi nuoriin naisiin. Lisäksi päihteiden käyttö on yksi ongelmakohta nuorten liikennekäyttäytymisessä. (Liikenneturva, Nuoret (15-24) liikenteessä 2016.)

Edellä mainittujen lisäksi tulee huomioida, että usein nuoret ajavat vanhemmilla autoilla verrattaen pitkään työelämässä oleviin ihmisiin. Nuorilla ei ole vielä riittävästi rahaa uuteen autoon, jossa olisi monipuolinen turvavarustelu. Kun onnettomuus sitten vanhemman mallisella autolla sattuu, myös loukkaantumisen tai kuoleman todennäköisyys on suurempi. Autojen teknologia on kehittynyt paljon pienellä aikavälillä.

Kaavio 6. Rattijuopumustapaukset poliisiasemittain Päijät-Hämeen alueella. (Polstat³ 1.11.2016.)

Kaavio 6 on poimittu 1.11.2016 Polstatista käyttäen lukuarvona ”Selvitetty epäillyt rikoksina”. Hakuehdoiksi olen valinnut Heinolan, Lahden ja Orimattilan poliisiasemat, 15-24 -vuotiaat nuoret, sekä rikoksina ”rattijuopumus, huumaantuneena ajaminen” ja ”törkeä rattijuopumus”. Tarkasteluväli ovat vuodet 2014-2016.

Kaavio 6 osoittaa, että vuodesta 2014 varsinkin perusmuotoisten rattijuopumusten määrä on noussut vuoteen 2015 mennessä. Erityisesti Lahdessa RL23:3 mukaiset rattijuopumukset ovat lähes kaksinkertaistuneet. Vuoden 2016 määrät puolestaan ovat melko lähellä vuoden 2014 tilastoa, mutta näissä tulee huomioida, ettei vuoden 2016 arviointiin ole otettu vielä koko vuotta.

2.4 Yleistä alkoholista

Tässä aluvussa kerron yleisesti alkoholin vaikutuksista ihmiseen, alkoholin poistumisesta kehosta sekä miten riippuvuus alkoholiin voi vaikuttaa kyseisen henkilön ajo-oikeuteen.

2.4.1 Vaikutukset

Jo pienikin määrä alkoholia veressä alentaa ajokykyä ja lisää onnettomuusriskiä. Se heikentää aistien ja lihasten yhteistoimintaa, aivojen koordinaatiokykyä sekä keskushermoston toimintaa. (Löytty 2013, 16.) Nuorilla onnettomuusriski on vielä paljon korkeampi kokeneempiin kuljettajiin verrattuna, sillä alkoholi vaikuttaa kaikista

³ ”PolStat -järjestelmän avulla tuotetaan tilastoja ja raportteja poliisin toiminnasta. PolStat sisältää tietoa monista eri tietojärjestelmistä, ja se on tietovarasto poliisille ja ulkopuolisille tiedontarvitsijoille.” Lähde: <http://www.polamk.fi/tki/tilastopalvelu>

voimakkaimmin sellaisiin taitoihin, jotka eivät ole vielä automaatioita. (Liikenneturva, Rattijuopumus 2016.)

Vaikka Suomessa rangaistavuuden rajaksi rattijuopumukselle on säädetty 0,5 promillea, jo pienikin määrä aiheuttaa haittaa ajokyvylle. 0,2 promillen kohdilla alkavat tarkkaavaisuuden jakamisen ongelmat. 0,4 promillen humalassa puolestaan kuljettajan havaintokenttä alkaa supistua, eikä silmä pysty enää samalla lailla seuraamaan liikkuvaa kohdetta. Reaktiokykykin on jo kärsinyt tässä vaiheessa. Fysiologisten tekijöiden lisäksi alkoholi vaikuttaa myös kuljettajan arviointikykyyn saaden tämän ottamaan suurempia riskejä ja ajamaan aggressiivisemmin. Onnettomuusriski on noin kolminkertainen, kun kuljettajalla on promilleja 0,8. Kun 1,5 promilleraja ylittyy, onnettomuusriski on noussut jo 40 -kertaiseksi selvään kuljettajaan verrattuna. (Löytty 2013, 16-17.) Näihin lukemiin vaikuttavat kuitenkin yksilökohtaiset erot, esimerkiksi eri ihmisillä on erilainen sietokyky alkoholiin nähden ja sen vaikutukset eivät näy kaikissa yhtä vahvasti.

2.4.2 Alkoholin palaminen

Alkoholi poistuu ihmisestä maksan sitä polttaessa. Maksa polttaa noin gramman alkoholia tunnissa kymmentä painokiloa kohden. Veren alkoholipitoisuuteen vaikuttavat niin sukupuoli, paino, alkoholiannosten määrä sekä nautitusta alkoholista kulunut aika. Naisilla on kehossa vähemmän nestettä, mikä myös nostaa alkoholipitoisuutta miehiin verrattuna. (Liikenneturva, Rattijuopumus 2016.)

Jotta veren alkoholipitoisuus nousee yli sallitun 0,5 promillen rajan, tarvitaan keskimäärin noin kolme alkoholiannosta. Yksi alkoholiannos on esimerkiksi 0,33l keskiolutta, siideriä tai lonkeroa (max 4,7%), 12cl mietoa viiniä (10-15%), 8cl väkevää viiniä (16-22%) tai 4cl väkevää viinaa (35-40%) (Alkoholiannokset ja alkoholin poistuminen elimistöstä 2016.) Yksi alkoholiannos sisältää noin 12-14 grammaa puhdasta alkoholia. Yhden nautitun alkoholiannoksen palaminen kestää siis noin kaksi tuntia. (Liikenneturva, Rattijuopumus 2016.)

2.4.3 Alkoholiriippuvuus ja ajo-oikeus ajoterveysasetuksen mukaan

Ajoterveysasetuksessa kerrotaan, että ”ajoterveysvaatimukset eivät täyty, jos henkilö on alkoholiriippuvainen tai hän ei kykene pidättäytymään ajamisesta alkoholin vaikutuksen alaisena”. Tämän lisäksi ajoterveysvaatimukset eivät myöskään täyty, jos ”alkoholin käytöstä on aiheutunut pysyväisluonteisia ajokykyä haittaavia tai ajoturvallisuutta vaarantavia terveydentilan muutoksia, jotka vaikuttavat henkilön yleiseen toiminta-, havainnointi-, arvostelu- tai reagoitukykyyn taikka käyttäytymiseen”. (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ajoterveydestä, 1181/2011.) Pysyväisluonteisia muutoksia ovat esimerkiksi alkoholin käytöstä johtuvat pysyvät muutokset keskushermostossa tai tasapainossa, älyllisen toiminnan heikkeneminen tai persoonallisuuden muutokset. Mikäli

muutokset ovat elimellisiä, tämä johtaa aina ajoterveysvaatimusten täyttymättä jättämiseen. (Ajoterveyden arviointiohjeet lääkäreille 2016.)

Päihdealaan perehtyneen lääkärin lausunnon ja säännöllisten lääkärintarkastusten perusteella ajoterveysvaatimusten voidaan kuitenkin katsoa täyttyvän, jos henkilö voi osoittaa olleensa riittävän pitkään raittiina. Vaatimusten täyttymistä arvioidaan vähintään kerran vuodessa, kunnes henkilöä ei voida pitää enää alkoholiriippuvaisena. (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ajoterveydestä, 1181/2011.) Alkoholiriippuvuus arvioidaan aina yksilökohtaisesti, riippuen päihderiippuvuuden asteesta. Ajoterveysvaatimusten täyttymistä puoltava lausunto voidaan kirjoittaa myös määrääjäksi. (Ajoterveyden arviointiohjeet lääkäreille 2016.)

Myös huumeiden tai keskushermostoon vaikuttavien lääkkeiden riippuvuus tai säännöllinen väärinkäyttö on peruste sille, ettei ajoterveysvaatimukset täyty. Myös huumeista aiheutuneet pysyväisluonteiset muutokset ovat este ajoterveysvaatimusten täyttymiselle. (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ajoterveydestä 1181/2011.) Ajoterveysvaatimukset eivät täyty, mikäli henkilö käyttää lääkärin määräyksen mukaisesti säännöllisesti keskushermostoon vaikuttavia lääkkeitä, jotka haittaavat ajoturvallisuutta. Hoitavan lääkärin tehtävä on arvioida lääkityksen vaikutus ajokykyyn yksilökohtaisesti. Jos lääkitys ei vaikuta haitallisesti suorituskkyyn tai tarkkaavaisuuteen, ajoterveysvaatimukset täyttyvät. (Ajoterveyden arviointiohjeet lääkäreille 2016.)

3 MILLAINEN ON ONNISTUNUT HANKE

Hanketta käytetään usein synonyyminä sanan ”projekti” kanssa. Hanke on tarkkaan suunniteltu toimenpide jonkin päämäärän saavuttamiseksi. Usein hanke on hieman projektia laajempi, ja yksi hanke voi esimerkiksi sisältää useita projekteja. (Ruuska 2005, 18.) Käytän opinnäytetyössäni projektitoiminnan kirjallisuutta, sillä hankkeisiin liittyen kirjallisuutta ei löydy. Molempiin voidaan soveltaa kuitenkin samoja lainalaisuuksia. Tämä luku käsittelee projektitoiminnan teoriaa, jota tulen hyödyntämään johtopäätelmissäni luvussa 7.

3.1 Projektin vaiheet

Hankkeessa tai projektissa on useita eri vaiheita, joista on yleensä havaittavissa peruselementit: perustaminen, suunnittelu, toteutus ja päättäminen. Vaiheet voivat välillä olla myös päällekkäin käynnissä. (Ruuska 2005, 21-22.)

Ideasta, visiosta tai jostain tarpeesta käynnistyy ensimmäinen projektin vaihe. Jotta asetettu tavoite saavutetaan, lopputulos, tavoitteet ja tarvittavat suunnitelmat pyritään jo alussa kuvaamaan mahdollisimman hyvin. Alussa tehtävän esitutkimuksen tarkoitus on kartoittaa teknis-taloudellisia edellytyksiä sekä varmistaa, että toivottu lopputulos tukee

tarkoituksena. Jos kaikki vaikuttaa toteutuskelpoiselle, projekti asetetaan. Tässä vaiheessa yleensä kuvataan lyhyesti projektin tausta, tehtävä, tavoiteaikataulu ja nimetään siihen liittyvä päällikkö ja johtoryhmä. Samassa yhteydessä tehdään myös ensimmäinen versio suunnitelmasta, jossa esimerkiksi rajaus on sovittu. (Ruuska 2005, 33-34.)

Tämän jälkeen hanketta tai projektia aloitetaan rakentaa. Ensimmäisenä määritellään tuote tai järjestelmä, jossa kuvataan muun muassa toiminnalliset ominaisuudet, tietojoukot ja –virrat sekä sidosryhmät. Määrittelyllä kuvataan, mitä järjestelmällä tai tuotteella tehdään. Siitä puolestaan seuraa suunnitteluvaihe, jossa pohditaan toiminnallisten vaatimusten kautta teknisiä ratkaisuja. Tässä vaiheessa pohditaan, miten asia pyritään toteuttamaan. Samalla laaditaan tarvittavat dokumentit ja ohjeet. (Ruuska 2005, 34-37.)

Projektin testivaiheessa testataan, vastaako järjestelmä tai tuote asetettuja vaatimuksia ja tehdään tarvittavia korjauksia. Testausta tulee tehdä koko rakentamisprosessin ajan, jotta varmistetaan lopputuloksen olevan tavoitteiden mukainen. Rakennusvaiheen viimeisen osa on käyttöönottovaihe. Tällöin varmistetaan, että on tehty riittävät tiedotukset ja käyttäjäkoulutukset. Organisoitkysymykset tulee olla varmistettu sekä myös muut järjestelyt on sovittu. Yleensä tuotetta vielä koekäytetään, jotta kaikki tarvittava tarkistetaan vielä kertaalleen. (Ruuska 2005, 36-37.)

Projektissa täytyy olla selkeä päättymispiste ja se tulee jämäkästi lopettaa, kun rajauksen mukainen lopputuote on otettu käyttöön. Projektipäällikön tehtävä on kerätä kaikki syntynyt materiaali ja tehdä hankkeesta loppuraportti. (Ruuska 2005, 37.)

3.2 Mahdolliset ongelmat

Yleensä projektin epäonnistuminen johtuu enemmän hallinnan ja menetelmien riittämättömyydestä, kuin teknisistä syistä. Huono organisointi ja suunnittelu voivat johtaa siihen, ettei tehtävä onnistu odotetulla tavalla, eikä välttämättä toimi kokonaisuutena. (Ruuska 2005, 38.)

Projektin puutteellinen valmistelu on eräs ongelmakohta. Tavoite saatetaan asettaa liian epäselvästi ja alhaisin kriteerein tai tavoite ei sovi organisaation kokonaissuunnitelmaan. Projektin kustannukset ja hyödyt tulee aina ennen työn asettamista selvittää. (Ruuska 2005, 38.) Myös mahdolliset riskit tulisi huomioida jo varhaisessa vaiheessa, jotta niihin voidaan varautua riittävästi jo etukäteen. (Kettunen 2009, 56.)

Toiseksi ongelmaksi voi nousta epäselvä rajaus tai rajauksen muuttuminen. Rajauksessa olisi hyvä mainita, mitä siihen ei kuulu. On yleistä, että monella on projektiin toive- tai muutosehdotuksia. Jos näitä alkaa liikaa ottamaan projektiin mukaan, aikataulu ja toteutus voivat venyä kuukaudellakin. Mitä pidemmälle projekti etenee, sitä nihkeämmin muutosehdotuksiin kannattaa suhtautua. (Ruuska 2005, 39-40.)

Ruuska (2005, 41) kirjoittaa, että jos mielenkiinto projektia kohtaan hiipuu, se voi helposti aiheuttaa työn ajautumisen vaikeuksiin. Syitä tähän voi olla riittämätön harkinta koko projektin asettamisesta, lopputuotteen tarve on jostain syystä hävinnyt, tai tärkeämmäksi koetut asiat ovat menneet priorisoinnilla edelle. Joskus projektin keskeyttämispäätös voi olla hyväksi, jotta lähtökohtia voidaan harkita uudestaan.

Organisaatiolla voi olla vaikeuksia irrottaa sopivasti henkilöstöä hoitamaan hanketta. Tämä johtaa siihen, ettei projektiin voida sitoutua parhaalla mahdollisella panoksella, kun työtä riittää myös muiden asioiden saralla. Parhain tilanne olisi, jos työryhmä olisi yksinkertaisesti organisoitu ja riittävän pieni, tavoitteisiin sitoutunut. (Ruuska 2005, 41.)

Projektin työstämisessä ongelmaksi voi tulla myös henkilöristiriidat ja väärät henkilövalinnat. Tulee muistaa, ettei osaamiseltaan parhain henkilö välttämättä ole kuitenkaan se sopivin vaihtoehto. Jokaisella on omat osaamisensa. Projektityöskentelyssä tulee osata työskennellä ryhmässä ja olla riittävän motivoitunut ja kyvykäs. (Ruuska 2005, 43-44.) Jos henkilöstön välinen yhteistoiminta ei suju, ei projektikaan voi onnistua (Kettunen 2009, 56).

Jotta projekti voi toimia, tulee sen tavoitteiden olla realistiset ja toimintaedellytysten löytyä. Muuten aikataulukkaan ei välttämättä tule pitämään. Jo alussa pitäisi olla lopputuloksen aikaansaamiseksi riittävät voimavarat, sillä esimerkiksi kesken tulevien lisähenkilöiden perehdyttäminen vie vain paljon aikaa tärkeiltä asioilta ja voivat häiritä ryhmän työskentelyä. (Ruuska 2005, 44-45.)

Lisäksi ongelmakohtia projektille voivat luoda epäselvä elinkaari ja välitavoitteiden puuttuminen. Projektilla tulee olla selkeä alkamis- ja päättymishetki. Projektiin tulee asettaa selkeästi välitavoitteita tai virstanpylväitä, jotta voidaan välillä hengähtää ja arvioida onnistumista. Välitavoitteiden asettaminen lisää myös työmotivaatiota, kun henkilöstö kokee saaneensa jotain valmiiksi. (Ruuska, 2005, 48.) Projektipäällikön tehtävä on seurata projektia, ja mikäli hän ei tee sitä riittävästi tai ole riittävän vaativa, voi tämänkin aiheuttaa ongelmia (Kettunen 2009, 56).

3.3 Viestinnän rooli

Viestintä on projektissa ja hankkeessa sekä väline että voimavara. Tehokas viestintäjärjestelmä on edellytys projektin koko toimivuudelle. Se on välttämätöntä muiden resurssien tehokkaaseen käyttöön, sillä viestintä kytkee osat toisiinsa sekä toimintaympäristöön. (Ruuska, 2005, 75). Viestintämenetelmiä on muun muassa aamu- tai viikkopalaverit, henkilökohtaiset tapaamiset, sähköposti, määrämuotoiset raportit sekä yhteiset sähköiset työtilat. (Kettunen 2009, 140.)

Aamupalaverin järjestäminen on yleistynyt käytäntö, jossa ihmiset kertovat omat edeltävän päivän tuloksensa. Palaveri ei kuitenkaan saa kestää yli 15 minuuttia, jotta se ei vie aamusta liikaa aikaa. Palaverissa keskustellaan myös vastaan tulleista ongelmista ja

alkavan päivän tehtävistä. Tämä tapa on nopea keino pysyä ajan tasalla ja puuttua asioihin heti niiden tullessa esille. Palavereita voi pitää myös viikoittain, mikä on toinen hyväksi todettu käytäntö. Palaverit yleisestikin motivoivat työntekijöitä ja painostavat saamaan tuloksia aikaan. Näiden lisäksi projektipäällikön tulee kuitenkin tavata henkilöstä myös yksittäin. (Kettunen 2009, 140-142.)

Kettusen (2009, 142) mukaan sähköposti on tehokas tapa jakaa tietoa, mutta se ei voi korvata tapaamisia, sillä se ei sisällä nopeaa dialogia. Sähköposti on hyvä tapa välittää neutraalia tietoa, negatiivinen palaute tulee aina hoitaa kasvotusten.

Viikko- ja kuukausiraporttien muodossa projektipäällikön on hyvä jakaa tiivistetysti tietoa projektin etenemisestä. Raportti ei saa olla liian laaja, jotta sen tekemiseen ja lukemiseen ei mene liian kauaa. Raportin laajuus ja säännöllisyys riippuvat kuitenkin projektin laajuudesta. Tilanneraportissa kerrotaan esimerkiksi tehdyistä töistä, tulevista työtehtävistä, poikkeamista, riskeistä, sekä aikataulu- ja toteutumistilanteista. (Kettunen 2009, 143-144.)

Muita viestintätapoja on Kettusen (2009, 144-145) mukaan muun muassa isoissa projekteissa hyödylliset sähköiset työtilat, jonne voi esimerkiksi perustaa keskustelualustoja kommunikoinnin helpottamiseksi ja dokumenttien tallennustilaksi. Projektipäällikön tehtävä on varmistaa, että kaikilla on riittävät tiedot työnsä tekemiseen, ja on hyvä muistaa, ettei kaikille tarvitse kaikkea tietoa antaa.

Työyhteisössä viestittäminen tukee toimintaa, profiloi työryhmää, informoi ja perehdyttää henkilöstöä sekä lisää vuorovaikutusta. Nämä ovat viestinnän tavoitteita. Perustoimintojen tukeminen on tärkein viestinnän tehtävä, eikä sitä korvaa mikään muu. Tukemiseen tarvittava viestintä jakautuu sisäiseen ja ulkoiseen viestintään. Ulkoista viestintää on markkinointiviestintä sekä suhteet toisiin työyhteisöihin, kun taas sisäinen viestintä on työviestintää ja sisäistä markkinointia. Työviestintää ovat erilaiset ohjeet, dokumentit, käsikirjat ynnä muut. (Ruuska 2005, 77-79.)

Profiloinnilla pyritään vaikuttamaan yhteistyöryhmien mielikuviin pitkällä aikajänteellä, eli luomaan tietynlainen imago. Myös projekteissa tällä on oma tehtävänsä, sillä silloin tavoite on antaa omasta toiminnasta mahdollisimman luotettava kuva. Usein projektissa työskenteleviin henkilöihin kohdistuvat mielikuvat siirtyvät helposti koko projektiin, joten jo pelkän projektipäällikön valinnalla voidaan vaikuttaa koko hankkeen imagoon. (Ruuska 2005, 81-82.)

Ruuskan (2005, 82-85) mukaan informointi painottuu uutisten välitykseen, jossa on kerrottava niin hyvät kuin huonot asiat. Projektille on edun mukaista, että sen tavoitteet ja sisältö tunnetaan laajalti. Ulkoisen informoinnin muotoja ovat muun muassa kokouksissa pidettävät tietoisut, koulutus- ja esitelmätilaisuudet, säännöllisesti ilmestyvät projektitiedotteet sekä muistiot ja tilannekatsaukset. Projektille on usein tyypillistä, että informointia tapahtuu alussa ja lopussa, mutta prosessin aikainen informointi jää vähäiseksi.

Yllämainittujen viestinnän tarkoitusten lisäksi viestintää tarvitaan henkilöstön perehdyttämiseksi työhön ja yhteisöön. Työtehtävien sisällön muuttuminen, työkierto ja uudet työmenetelmät ovat syitä, miksi niin uusia kuin vanhoja työntekijöitä on välillä perehdytettävä. Jo projektiryhmää valitessa tulee huomioida niin henkilön erityisasiantuntemus kuin projektiosaaminen, jotta sekä aikaa että rahaa säästyy. Projektiin perehdyttäminen on sopivinta projektin aloitustilaisuudessa, jolloin on hyvä käydä läpi sen tavoite ja organisointi, tiedonvälitys- ja kokouskäytäntö, dokumentointi- ja raportointiperiaatteet sekä sovellettavat ohjeet, standartit ja työmenetelmät. (Ruuska 2005, 85-89.)

4 TIE SELVÄKSI –HANKE 2011

Tämä luku käsittelee vuodelta 2007 lähtöisin olevaa hanketta, jonka tarkoitus oli kehittää rattijuopumukseen liittyviä toimintatapoja. Hankeen mallina käytettiin ruotsalaista SMADIT:ia. Luvun lähteenä toimii Tuula Kekin vuonna 2011 kirjoittama loppuraportti ”Poliisi on puuttunut päihteiden käyttösi – tee sinä samoin”, sillä se käsittelee hankkeen monipuolisesti ja tarkasti.

4.1 Smadit (Samverkan Mot Alkohol och Droger I Trafiken)

SMADIT oli Tukholmassa vuosina 2003-2005 kokeilussa ollut hanke, joka vakinaistettiin normaaliksi virkatyöksi keväällä 2007. Toimintatavan tavoitteena on vähentää rattijuopumusten määrää puuttamalla niiden uusiutumiseen. SMADIT:issa tarjotaan rattijuopumuksesta kiinnijäänneille mahdollisuus keskustella päihdeammattilaisen kanssa tilanteesta 24 tunnin, avun saamiseksi mahdolliseen alkoholi- tai huumeongelman hallintaan.

Toimintatavassa työskentelevät yhteistyössä poliisi, tielaitos, kunnat, vankeinhoitolaitos, maakäräjät, lääninhallitus ja syyttäjäviranomainen. Tielaitos vastasi mallin hankevaiheessa kokonaiskoordinoinnista sekä tiedotustuesta, poliisi puolestaan paikallisesta yhteistyön koordinoimisesta.

SMADIT:iin osallistuminen ei vapauta rattijuoppoa tekonsa rikosseuraamuksista, vaan seuraamuksesta päättää syyttäjäviranomainen poliisin selvityksen pohjalta. Lyhyen vankeusrangaistuksen toinen vaihtoehto on sopimushoito, joka kestää vuoden ja sisältää ehdonalaisvalvonnan. SMADIT:in tarkoitus on siis tarjota nopeaa apua niille, jotka ovat valmiita ottamaan sen vastaan, ei vain niille, jotka haluavat päästä vähemmällä. Tekijän saadessa ajokieltoa, hänellä on mahdollisuus antaa lausumansa lääninhallitukselle alkolukkoa varten. Ruotsissa alkolukko on vähintään kaksi vuotta rattijuopumukseen syyllistyneellä. Ajoluvan saa takaisin päihdelääkärin tekemän päihdeselvityksen jälkeen.

Päihdeselvitykset tehdään Ruotsissa ns. ajokorttivastaanotolla. Selvitykseen sisältyy useita käyntejä ja kuukausittaisia laboratoriokokeita. Ajolupaa ei palauteta sellaiselle, jolla on päihderiippuvuus. Tämä toiminta koskee siis ajokieltoon määrättyjä, SMADIT puolestaan kaikkia rattijuopumuksesta kiinni jääneitä.

4.1.1 SMADIT:in vaiheet

1. Poliisi tarjoaa kiinni jääneille rattijuopuille mahdollisuuden ottaa heti kontakti päihdepalveluun. Sekä poliisin toiminta, että ensimmäinen keskustelu asiakkaan kanssa luo pohjan koko prosessille. Koko prosessiin osallistuminen on asiakkaalle vapaaehtoista, ja hän voi itse päättää, käykö hän keskustelussa kerran vai useammin. Poliisi antaa asiakkaalle myös SMADIT – esitteen, jossa kerrotaan asiakkuudesta sekä rattijuopumuksen seuraamuksista.
2. Mikäli asiakas suostuu SMADIT – hankkeeseen, poliisi pyrkii kuljettamaan hänet palvelupisteelle. Tämä toimintamalli lisää huomattavasti avun vastaanottamista. Kun asiakas saapuu päivystyspisteelle, hänelle pyritään saamaan mahdollisimman nopeasti aika tilanearviota varten. 30 minuuttia kestävä keskustelun pohjalta asiakkaalle tarjotaan mahdollisuus tarpeenmukaiseen hoitoon, mikäli apu päihdeongelman hallinnassa on tarpeen.
3. Mikäli asiakas suostuu hankkeeseen, mutta poliisi ei voi häntä kuljettaa päihdepisteelle, poliisi lähettää päihdepalvelupisteelle ja sosiaalitoimelle ns. SMADIT-faksilomakkeen. Lomake kattaa riittävät tiedot yhteydenottoa varten. Tästä 24 tunnin sisällä päihdepuoli pyrkii ottamaan asiakkaaseen yhteyttä ja sopimaan mahdollisimman pikaisesta vastaanottoajasta. Päihdepalvelu ottaa asiakkaaseen yhteyttä puhelimitse tai kirjeitse. Jos häntä ei saada heti kiinni, asia siirtyy päihdepäivystyksestä asiakkaan lähimpään päihdepalvelupisteeseen, jolloin asiakas saa apua lähiympäristössään ja oman aikataulunsa mukaisesti.
4. Poliisi lähettää SMADIT –tarjouksesta tiedon myös sosiaalitoimelle, jotta tämä voi käynnistää omat tarvittavat toimensa.
5. Rattijuopumuksesta kiinni jäänyt voi milloin vain myös myöhemmin ottaa yhteyttä oman alueensa päihdepalveluun tai yleisiin sosiaalipalveluihin, mikäli hän haluaa apua omaan päihteidensä käyttöön. Näissä tapauksissa heitä käsitellään samalla nopealla periaatteella, kuin ns. päivystysasiakkaitakin.

4.1.2 SMADIT:in tuloksia

Tukholman SMADIT –hankkeessa oli tavoitteena, että 60 prosenttia rattijuopumuksesta kiinnijääneistä saisi tarjouksen hankkeeseen osallistumisesta, heistä 40% olisi päihdepalvelun kanssa yhteydessä ja 10% päätyisi hoidon tarpeen arviointiin. Tavoitteet eivät kuitenkaan aivan täyttyneet. Yhteydenottoja tuli toivotun 40% sijasta 25%, mutta keskusteluihin osallistuneita oli toivotun 10% sijasta 12%. Näitä tuloksia pidettiin riittävänä, jotta hanke vakinaistettiin tavalliseen virkatyöhön.

Hanketta pohdittiin kehitettävän monilla keinoilla. Ideoina oli mm. puhallutusten lisääminen, poliisien kouluttaminen paremmin hankkeeseen ja rattijuopumukseen liittyen, prosessiin osallistuminen vapaaehtoisuuden poistaminen, motivoivan haastattelutekniikan kouluttaminen sekä päihdepäivystyksen parantaminen ja päihdetyöntekijöiden mukana olo puhallutusratsioissa.

4.2 Suomen Tie selväksi –hankkeen alku

Vuonna 2007 liikenneonnettomuustilastot olivat synkkiä, sillä edellisvuoteen verrattuna rattijuopumusonnettomuudessa oli kuollut enemmän ihmisiä. Tästä syytä neljä ministeriötä, liikenne- ja viestintäministeriö, oikeusministeriö, sisäministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö sopivat hallituksen liikenneturvallisuuspaketista. Paketti koostui muun muassa ylinopeuksien kameravalvonnan laajentamisesta sekä muista toimenpiteistä rattijuopumuksen vähentämiseksi. Suurin osa toimenpiteistä liittyi valvonta- ja rangaistuskäytäntöjen lisäämiseen (muun muassa alkolukko, tarkkuusalkometri), mutta eräs toimenpide keskittyi rattijuopumuksen ennaltaehkäisemiseen.

Rattijuopumuksen uusimisen ehkäisemiseksi sovittiin, että tietyillä paikkakunnilla tarjottaisiin kiinnijääneelle rattijuopolle keskustelumahdollisuus poliisilaitoksella olevan sosiaalipäivystyksen kanssa. Kaikilla paikkakunnilla poliisi sekä sosiaali- ja terveydenhuolto sopisivat itse rattijuoppojen hoitoonohjausjärjestelyistä. Toimintaa koordinoisi sosiaali- ja terveysministeriön alkoholiohjelma.

Hankkeen suunnitteluvaiheessa mukaan otettiin viisi pilottikuntaa: Helsinki (idän poliisipiiri), Jyväskylä, Hämeenlinna, Savonlinna sekä Rovaniemi. Suunnitteluun osallistui ministeriöiden ja Terveys- ja Hyvinvoinnin laitoksen lisäksi pilottikuntien sosiaali- ja terveystoimi, poliisi, alkoholiohjelman aluekoordinaattori lääninhallituksissa sekä Liikenneturva.

4.3 Hankkeen keskeiset tavoitteet

Hankkeen ideana oli, että kiinnijäänyt rattijuoppo pääsisi välittömästi keskustelemaan sosiaalitoimen edustajan kanssa. Tavoite oli kehittää nykyistä järjestelmää ja toimintatapoja rattijuopumukseen puuttumiseksi sekä ehkäistä ennalta rattijuopumuksen uusiminen hyödyntäen yhteistyötä poliisin ja sosiaalitoimen kanssa.

Viranomaisille laadittiin manuaalit, joiden tarkoitus oli selkeyttää työnkuvaa ja vastuualuetta. Pilottikunnat sopivat kuitenkin itsekseen tarkemmat yksityiskohdat käytännön toteutuksen kannalta. Yhteisenä linjauksena kaikille oli, että poliisi ottaa jo kuulustelussa puheeksi alkoholin mukana tulevat riskit liikenteessä sekä mahdollisuuden keskusteluun. Sosiaalitoimen kanssa käydyssä keskustelussa puolestaan keskityttäisiin henkilön elämään ja päihteiden käyttöön. Päihdehuollon seuranta järjestettäisiin kunnan

oman käytännön mukaisesti. Asiakkaalle tarjottaisiin myös mahdollisuutta ilmoittaa päihdekeskusteluun osallistumisesta syyttäjälle.

Poliisin tehtävä hankkeessa oli arvioida kiinnijääneen henkilön päihtymyksen ja muun kunnan pohjalta, milloin keskustelu olisi hyvä käydä. Poliisi keskustelee jo alkuun rikoksesta ja myös sen aiheuttamista seuraamuksista kertoen samalla keskustelun mahdollisuudesta. Tämän lisäksi poliisi antaa kiinnijääneelle pienimuotoisen esitteen hankkeesta. Esitteessä on tarvittavat yhteystiedot, jotta kiinnijäänyt voi myöhemmin ottaa itse yhteyttä päihdepuolelle. SMADIT -toimintamallista poiketen Suomen resurssit eivät riitä kuljettamaan epäiltyä heti aseman ulkopuolelle keskusteluun.

Sosiaalitoimen tarkoitus oli kartoittaa asiakkaan hoitotarve ja motivoida hänet itse haluamaan hoitoa. Tätä edistettiin kertomalla, että vapaaehtoinen hoito voi mahdollisesti vaikuttaa tuomioon. Jos asiakas ilmaisee halunsa parantua, hänet saatetaan tavanomaiseen hoitoprosessiin ja tämän jälkeen päihdeseurantaan. Ero Ruotsin malliin oli se, että Suomessa ei ole päihdepalvelupisteitä tai päivystävää päihdepalvelua, joissa pääsisi nopeasti päihdelääkärille tilanearvioon.

4.4 Yleiset periaatteet ja sopimukset

Yleinen tavoite hankkeella oli siis tarjota apua matalalla kynnyksellä, nopealla puuttumisella ja asiakkaan vapaaehtoisuudella. Viranomaiset koordinoivat ajanvarauksen ja yhteydenoton asiakkaan puolesta, jolloin asiakkaalle on mahdollisimman helppoa mennä viranomaistapaamiseen. Asiakkaalla oli missä tilanteessa vain mahdollisuus myös kieltäytyä avusta, he eivät olleet sitoutuneet mihinkään. Nopea puuttuminen tarkoitti, että tilanteeseen puututaan jo heti ensikättelyssä poliisin kuulusteluissa. Aika sosiaalitoimen keskusteluun pyritään varaamaan heti kun mahdollista, mielellään viimeistään seuraavalle arkipäivälle.

Alun perin oli tarkoitus, että hanke osoitetaan kaikille rattijuopumusrikoksiin syyllistyneille. Prosessin edetessä haluttiin kuitenkin varautua asiakastulvaan ja kohderyhmä rajattiin. Ensikertalaisten uskottiin tarttuvan tarjottuun apuun paatuneempia tekijöitä herkemmin, joten osassa pilottikunnista moninkertaiset uusijat ja ongelmakäyttäjät rajattiin pois. Myös ulkopaikkakuntalaiset rajattiin hankkeen ulkopuolelle, sillä heidän hoitosuhteensa tulisi olla kotipaikkakunnalla. Hankkeen tavoite oli luoda nykyisille voimavaroille suunnattu uusi toimintamalli, joten sen takia viranomaiset eivät saaneet lisäresursseja.

Hankkeen suunnitteluvaiheessa oli pohdittu erilaisia viranomaistahoja poliisilaitoksen sosiaalityön lisäksi. Nämä jouduttiin kuitenkin hylkäämään lähinnä resurssipulan takia. Parhaaksi ratkaisuksi tuli niin sanottu neutraali sosiaalitoimen tila, sillä hanke ei missään nimessä saanut tuntua rangaistukselle tai leimaavalle. Poliisin edustajat kannattivat poliisin sosiaalityöntekijää, heille parhain käytäntö olisi ohjata kaikki yhteen ja samaan paikkaan. Poliisipiirin sosiaalityöntekijät eivät voi kuitenkaan tehdä hoitoon liittyviä ratkaisuja.

Useammassa pilottikunnassa päädyttiin ratkaisuun, jossa poliisin sosiaalityöntekijä toimi niin sanottuna linkkinä eri tahojen välissä.

Hankkeeseen osallistuminen saattoi myös vaikuttaa rattijuopumusteon rangaistukseen. Tässä oli kuitenkin ongelmia, sillä muun muassa tuomioiden tulee olla yhdenvertaisia muihin kuntiin nähden. Ministeriöiden ohjeistus esti myös osaltaan tuomion lieventämistä eikä pelkkä keskusteluun osallistuminen ollut viranomaisten mielestä riittävä merkki hoitoon sitoutumisesta.

4.5 Tiedonkeruu ja dokumentoinnin periaatteet

Suunnitteluvaiheessa nousi yhdeksi ongelmaksi se, miten hankkeen salassa pidettävät tiedot dokumentoitaisiin. Ratkaisuna tehtiin liite, johon pyydettiin varmuuden vuoksi vielä asiakkaan suostumus tiedon siirtymiseen eri viranomaisten välillä.

Lähtökohtana oli, että viranomaiset hoitavat tiedonsiirron asiakkaan puolesta. Asiakkaan täytettävät lomakkeet olivat tarkoituksella yksinkertaiset, jotta ne eivät nosta asiakkaan kynnystä hakea hoitoa. Poliisin lomakkeissa kysyttiin suostumuksen lisäksi puhalluskokeen tulosta, käytettyjä pähteitä sekä nykyistä hoitosuhdetta. Sosiaalitoimen lomakkeissa puolestaan kysyttiin Audit -testin⁴ (Liite 2) tulosta, aikaisempaa hoitohistoriaa sekä hoidon tarvetta. Tiedonsiirron lisäksi lomakkeet antoivat myös informaatiota hankkeen onnistumisesta.

4.6 Rattijuopumukseen puuttuminen hankkeen aikana

Hankkeen käytännöllinen tavoite oli kehittää viranomaisyhteistyötä rattijuopumukseen liittyen. Lisäksi tarkoitus oli pitkällä aikavälillä vähentää uusijoita. Tutkimuksessa tarkastellaan muun muassa, miten kiinnijääneet vastaanottivat päihdekeskustelun. Lisäksi tarkastelua tehdään yhteistyökäytäntöjen näkökulmasta sekä onko keskustelu sopinut viranomaisten työtehtäviin. Tietoa kerättiin haastatteluilla, osallistuvan havainnoinnilla sekä tutkintailmoitusten analysoinnilla. Näillä pyrittiin selvittämään keskustelun riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta, yhteistyöhalukkuutta sekä poliisien kokemuksia.

Lomakkeita täytettiin yhteensä 223, mutta tästä ei pystytty arvioimaan, kuinka suuren osuuden kaikista kiinnijääneistä hanke todellisuudessa tavoitti. Puolet kiinnijääneistä (n=112) ja lomakkeen täyttäneistä kieltäytyi keskustelusta. Syinä oli muun muassa, ettei kieltäytyneen mielestä hänellä ole ongelmaa pähteiden kanssa, hän on jo osallistunut keskusteluun tai saa jo apua ongelmiinsa. Muutama myös kielsi syyllisyytensä koko käsillä olevaan rikokseen. Toinen puolikas (n=111) suostui keskusteluun, vaikkakin alle puolet

---

⁴ ”Maailman terveysjärjestön kehittämä kymmenen kysymyksen AUDIT(Alcohol Use Disorders Identification Test) on todettu toimivaksi suurkulutuksen tunnistajaksi. Testi antaa monipuolisen kuvan juomiseen mahdollisesti liittyvistä riskeistä ja haitoista”. Lähde: <http://www.paihdelinkki.fi/fi/testit-ja-laskurit/alkoholi/tulostettavat-versiot-pdf>, luettu 17.11.2016.

(n=59) oikeasti lopulta osallistui tähän. Osa ei vastannut useisiin puhelinyhteydenottoihin tai oli antanut väärän numeron. Osa oli itse halunnut ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen näin kuitenkin tekemättä.

Hoitoon ohjattujen määrä oli hyvin alhainen. Suurimman osan kohdalla viranomaisten mukaan tarvetta hoitoon ei ollut, osalla puolestaan oli jo hoitosuhde. Osassa pilottikunnissa hanketta oli sovellettu kaiken ikäisiin, jolloin osallistujia oli 16-79 vuoden väliltä. Rovaniemellä keski-ikä oli 49 vuotta ja Savonlinnassa 37.

Hanke tavoitti lähinnä alkoholin takia rattijuopumukseen syylistyneet. Huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajaneet kuljettajat koettiin vaikeammaksi motivoida ja osa pilottikunnista olikin rajannut heidät kokonaan pois.

Kaikissa pilottikunnissa liikkuva poliisi ja järjestyspoliisi eivät olleet hankkeessa mukana, vaan osassa hanke oli suunnattu vain tutkintaryhmille. Tämä osaltaan selittää täytettyjen lomakkeiden vähäisyyden. Hankkeen aikana poliisiorganisaatiossa tapahtui myös erinäisiä muutoksia, henkilövaihdoksia ja tutkintajärjestelymuutoksia. Tiedonkulun puutteet olivat osaltaan vaikeuttaneet hankkeen onnistumista.

Nopean puuttumisen periaatteeseen ja motivointiin vaikuttivat erilaiset esitutkimusmenetelmät. Yksinkertaiset rattijuopumustapaukset käsitellään usein puhelinkuulustelun avulla ja ne menevät kirjalliseen menettelyyn. Osassa kenttäpartio kuulustelee henkilön heti tavattaessa, tai epäily saapuu päivän tai viikon kuluttua kutsusta kuultavaksi. Poliisi antoi kritiikkiä lähinnä työkuormittavuuden osalta, rattijuopumus vaatii jo itsestään monen dokumentin tekoa. Hankkeen aikana ilmeni myös näkemyksiä hankkeen liioittelusta yksittäisten tapausten ja uusintojen ehkäisemiseksi. Rajausten takia myös asiakkaan tunnistaminen koettiin poliisin puolesta haastavaksi, harvaan tuleville tapauksille keskustelun markkinointi unohtui. Keskustelujen hajautettu sijainti vaikutti myös liian monimutkaiselta. Esitteen antaminen epäilylle oli poliisien mukaan vielä mahdollista, mutta lomakkeen täyttäminen ei.

Kiinnijäämisen ja päihdekeskustelun aikaväli vaihteli päivästä viikkoon. Varsinkin alaikäisten kanssa aikataulujen sovittaminen oli haastavaa, sillä paikalle piti saada niin sosiaalityöntekijä, asiakas kuin tämän huoltaja. Työntekijät joutuivat usein joustamaan omasta aikataulustaan, jotta tapaaminen oli mahdollista mahdollisimman pian. Sosiaalityöntekijät esittivät mielipiteen, ettei viive kiinnijäämisen ja keskustelun välissä haittaa aidosti motivoituneita ja nuorilla se voi olla hyväkin asia; syytely tapahtuneesta jää ja voidaan keskittyä tukemiseen.

Keskustelut kestivät puolesta tunnista tuntiin ja niissä käsiteltiin asiakkaan työ- ja kouluelämää sekä sosiaalisia suhteita. Palaute sosiaalitoimelle oli positiivista, sillä keskustelujen avulla tavoitettiin paljon niitä, jotka ovat olleet avun ulkopuolella, mutta tarvitsivat tukea. Viranomaiset arvelivat, että eniten apua tarvitsevat ovat kuitenkin myös kieltäytyneet herkimmin. Valtaosalla tavatuista ei ollut mitään akuuttia ongelmaa päihteiden kanssa.

Ensisijaisesti alaikäiset olivat lastensuojelun piirissä, eivätkä välttämättä tavoittaneet hanketta. Osa oli jo jonkin vastaavan sosiaalihuoltopalvelun asiakkaana. Keskustelu oli tavoittanut asiakkaan kuitenkin yleensä nopeammin kuin lastensuojelu, jolloin puuttuminen on ollut aiheellista. Päihdekeskustelu tavoitti myös alaikäisiä, joiden tilanne oli niin sanotusti kärjistynyt, vaikka he eivät ole olleet lastensuojelun asiakkaita.

4.7 Hankkeen tulokset

Hanke ei kaikkiaan synnyttänyt uutta järjestelmää päihderiippuvuuden seurannan rinnalle, mutta osoitti, että myös sosiaalitoimi voi puuttua rattijuopumusongelmaan. Hanke vahvisti viranomaisyhteistyön merkitystä. Viranomaiset pitivät päihdekeskustelua tärkeänä varhaisen puuttumisen toimenpiteenä.

4.7.1 Johtopäätökset

Suurimmassa osassa pilottikunnista yksi henkilö valittiin vastuuhenkilöksi. Tiedonsiirto tapahtui helposti ja nopeasti. Sopivin ratkaisu vaikutti olevan se, että sosiaalityöntekijä oli poliisilaitoksella varmistaen asiakastapaamisen. Laitoksella toimiva sosiaalityöntekijä osoittautui myös erittäin tärkeäksi yhteyshenkilöksi poliisin ja sosiaalitoimen välillä. Jos asiakkaita oli paljon, keskustelujen koordinointi vaikeutui. Yksi sosiaalityöntekijä ei voinut hoitaa kaikkia, eikä keskusteluja järjestäneitä tahoja ollut montaa.

Päihteiden käytön puheeksi otto ja mini-interventiotoiminta (nopea väliintulo) osoittautuivat mielekkäiksi ja toimivaksi työkaluksi sosiaalityöntekijöille. Rattijuopumusepäily on oiva tilaisuus havahduttaa tekijä päihdeongelmaan. Päihdetyötä on mahdollista tehdä laajalti eri sosiaali- ja terveystoimen asiakastilanteissa, tärkeintä on saada asiakkaat ylipäänsä avun piiriin.

Tiedonkulku suurissa organisaatioissa aiheutti hankaluuksia, mutta pääsääntöisesti se sujui hyvin. Poliisi koki haasteelliseksi kohdejoukon asenteen ja asiakkaiden seulonnan, mikäli hanketta oli rajoitettu. Asiakkaan negatiivisen asenteen takia poliisi saattoi jättää keskustelumahdollisuuden mainitsematta.

Yhteensä keskusteluja järjestettiin hyvin vähän, joten resurssit riittivät. Toisaalta myös rattijuopumuksesta kiinnijääneitä tavoitettiin laajemmin, kun poliisi otti asiat puheeksi jo heti aluksi. Hankkeen tavoitetta saada rattijuopot havahtumaan ja ajattelemaan ei ollut mahdollista tutkia, sillä tätä voidaan arvioida vasta uusintarikollisuuden määriä tarkastelemalla. Myös keskustelusta kieltäytyneet ovat voineet motivoitua päihdeettömämpään elämään ja hakea itselleen apua. Tutkimusraportti rajoittui hankkeen toimintakauteen, joten asiakkaiden seuranta keskustelujen jälkeen ei ollut mahdollista.

Hankkeelle ei asetettu numeraalisia tavoitteita, eikä pilottikunnat saaneet ylimääräisiä resursseja. Hanke kesti yhteensä puolitoista vuotta, mutta osassa kunnissa hanke käynnistyi hitaasti ja osassa se tyrehtyi jo vuoden jälkeen.

Ensikertalaiset tarttuivat hankkeeseen herkemmin kuin moninkertaiset uusijat ja päihteiden ongelmakäyttäjät. Keskustelua voitiin hyödyntää kumpaankin tapaukseen, mutta sisältö muotoutui yksilöllisesti kunkin tarpeen mukaisesti. Asiakkaalle osallistuminen saatiin pidettyä helppona, kun viranomaiset huolehtivat ajanvarauksesta. Keskustelut käytiin paikassa, jossa asiakkaat eivät tunteneet oloaan leimatuksi.

Keskusteluun osallistuneiden vähäisyyttä selittää niin hankkeen vapaaehtoisuus kuin itse keskustelun tapahtumiseen kuluva aika. Vaikka aika saatiin varattua pian, niitä jouduttiin odottamaan ja moni perui tullessaan toisiin ajatuksiin. Mahdollista on myös, että osa suostui kokien sen velvollisuutena poliisin pyyntöön, mutta eivät kokeneet samoin enää sosiaalitoimen kohdalla. Vapaaehtoisuus karsi ei-motivoituneet pois, mutta näin ei saatu mahdollisuutta vaikuttaa heidän kielteisiin päätöksiinsä. Hankkeessa pyrittiin hyödyntämään rattijuopumustapauksen vuoksi tullutta "herkkyyttä", mutta moni asiakas ei pitänyt rikosta vakavana eivätkä olleet järkyttyneitä. Moni motivoitui vain, koska tiesivät tiedon menevän syyttäjälle.

Tutkintailmoitusten ja lomakkeiden avulla ei pystytty analysoimaan, millaiset ihmiset kieltäytyivät ja millaiset suostuivat päihdekeskusteluun. Päihde- ja rikoshistoria antoi kuitenkin viitettä, että aikaisemmin päihdehoidossa olleet tai ajo-oikeuden menettäneet eivät tilaisuuteen suostuneet.

Tutkimus vahvisti sen, että rattijuopumuksen uusiminen on yleistä. Poliisin täyttämässä lomakkeissa ilmeni samoja henkilöitä ja monet olivat jo aikaisemman rattijuopumusrikoksen takia ajokiellossa. Osa kiinnijääneistä tarvitsi apua muun muassa päihde- tai elämänhallintaongelmiin, mutta osa puolestaan ei tarvinnut. Tästä syystä hanke ei vahvistanut käsitystä siitä, että usein rattijuopot ovat moniongelmallisia. Tutkimus lähinnä osoitti, että rattijuopumus on hyvin yleistä, eivätkä ainoastaan nuoret ole riskialttiita.

Päihdeongelmien lisäksi monien kuljettajien osalta nousivat esille myös mielenterveysongelmat ja yleisesti elämänhallintaongelmat. Hankkeen ei todettu tarjoavan apua vaikeasti päihdeongelmaiselle, koska heillä ei ollut riittävää motivaatiota muutokseen.

Hankkeessa mukana olleet sosiaali- ja terveyshuollon edustajat kannattivat toimintatavan vakainaistamista. Poliisin mukaan hanke vaatisi tällöin ministeriötason määräystä, jotta toiminta ei riippuisi yksittäisten poliisien valinnoista.

4.7.2 Kehittämisideat

Ideota ja kehittämiskohtia tuli esille paljon hankkeen aikana, mutta osa jouduttiin jättämään toteuttamatta resurssipuutteen takia. Yksi keskeinen kehittämissideat oli, että jo perusterveydenhuollossa voitaisiin puuttua rattijuopumukseen ja sen taustatekijöihin.

Hankkeen aikana pohdittiin myös keskustelun järjestämistä terveydenhuollon piirissä, jolloin siihen voitaisiin liittää terveystarkastuksen kohtia. Päihteiden fyysiset haittapuolet olisivat voineet motivoida asiakasta enemmän. Tämä huomioitiin mahdollistamalla keskustelun liittyminen myös terveydellisiin riskeihin.

Liikennekouluttajien kanssa tehtävää yhteistyötä pidettiin tärkeänä ja hankkeessa ideoitiiin ajo-opettajien osallistumista poliisien ratsioihin ja koulupoliisitoimintaan. Lisäksi kehitettiin myös toiminnallista koulutusta moponuorille, jotka ovat jo rikokseen syyllistyneet, tarkoituksena kertoa teon vakavuudesta. Huomiota kiinnitettiin tiettyihin ryhmiin, joihin tulisi puuttua tulevaisuudessa. Näitä olivat muun muassa nuoret rattijuopot, jotka olivat ennen ajoa käyttäneet kannabista, vaarantaviin tekoihin provosoivat matkustajat ja alle rangaistavuuden jääneet päihtyneet kuljettajat.

Muita pohdintoja olivat esimerkiksi rikosseuraamusten ja psykososiaalisen tuen yhdistäminen, sekä kannustaminen ajo-oikeutensa menettäneitä päihderiippuvuusarviointiin ajoluvan palautumisen ehtona. Myös tehovalvontoja sosiaalitoimen kanssa pohdittiin. Poliisin mielestä tämä olisi ollut ehkä parempikin vaihtoehto verrattuna rutiininomaiseen päihdekeskustelutarjoukseen.

5 TIE SELVÄKSI – HANKE PÄIJÄT-HÄMEEN ALUEELLA

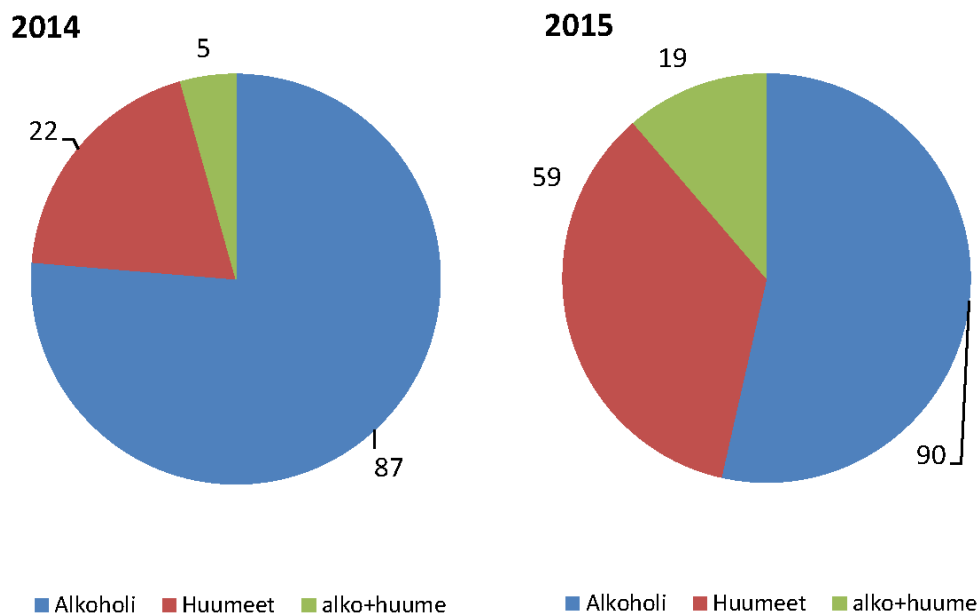
Vuoden 2015 joulukuussa Päijät-Hämeessä aloitettiin ylikomisario Jouni Takalan toimesta oma Tie selväksi -hanke, jonka mallina käytetään aikaisemmin pilottikunnissa kokeilussa ollutta hanketta. Hankkeen tavoitteena on kehittää rattijuopumukseen puuttumiseksi uusi toimintatapa, yhteistyössä poliisin ja sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa. Keskeisimpinä ajatuksina hankkeessa on estää uusintarikokset saattamalla rattijuopumukseen syyllistyneet hoitoon ja tukipalveluiden piiriin. Päijät-Hämeessä hanke keskittyy vain alle 25 -vuotiaisiin.

5.1 Taustaa

	2014	2015
Koko Häme	215	309
Päijät-Häme	114	168
Kanta-Häme	101	141

Kaavio 7. Rattijuopumusten lukumäärä Hämeessä. Tarkasteluväli 1.1.-30.9. molempina vuosina 2014 ja 2015. (Takala 2015).

Vuoden 2014 jälkeen rattijuopumusten määrä oli kasvanut huomattavasti koko Hämeen alueella. Kasvu oli lähes 44 % (Kaavio 7), mikä huolestutti poliisia. Rattijuopumusten määrän nousu oli yksi olennaisimmista syistä, miksi Päijät-Häme päätti aloittaa hankkeen. Poliisilaitoksella koettiin, että jotain on tehtävä.

Kaavio 8. Rattijuopumukseen syyllistyneiden käyttämät päihteet, erittely vuodesta 2014 vuoteen 2015 Päijät-Hämeessä. Tarkasteluväli kaaviossa ei ole tiedossa tarkemmin. (Takala 2015).

Kaaviosta 8 on nähtävissä, että alkoholia nauttineiden rattijuoppojen määrä on noussut, muttei kovinkaan paljon. Merkittävin muutos on ollut huumeiden osalta. Huumausaineen tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alaisena ajaneiden osuus on noussut 168%. Myös alkoholin ja huumeiden yhteiskäyttö rattijuopumustapauksissa on jonkin verran noussut, mutta määrällisesti näitä on selkeästi vähemmän verrattuna huume- ja alkoholirattijuopumustapauksiin nähden.

Syitä rattijuopumusmäärien nousuun voi olla monia. Tutkiessani Polstatista Hämeessä tehtyjen puhallutusten määrää käyttäen lukuarvona ”oma-aloitteiset puhallutukset lkm” havaitsin, että määrä on laskenut vuodesta 2014 vuoteen 2015. Rattijuopumusmäärien

nousua ei voi siis selittää sillä, että poliisi olisi tehnyt puhallutuksia enemmän ja näin saanut myös enemmän tekijöitä kiinni. Polstatista ei voinut kuitenkaan hakea suoritteiden määrää huumeepikatestien käytöstä. Näin ollen huumeausaineiden vaikutuksen alaisena ajaneiden määrän nousu voi johtua siitä, että poliisi on käyttänyt enemmän huumeausaineita paljastavaa testiä.

5.2 Hankkeen aikainen menettely

Hanke sai alkunsa Päijät-Hämeessä, kun liikennesektorin johtaja Takala huomasi huolestuttavan muutoksen nuorten rattijuopumustilastoissa. Hän nosti asian esille talon johdon kanssa, minkä jälkeen apulaispoliisipäällikkö esitteli vaihtoehdon Lahden pääpoliisiaseman sosiaalityöntekijöille. Hanke vaikutti sopivalle, joten se päätettiin toteuttaa. Takala määrättiin laatimaan hankkeesta lyhyt suunnitelma, jonka hän laati käytyjen keskustelujen pohjalta. Hanketta varten ei perustettu minkäänlaista työryhmää, sillä olennaisinta oli saada toiminta nopeasti käytännön tasolle ja toteutukseen. (Takala 2016.)

Takalan mukaan hankkeesta tiedottaminen on tapahtunut useamman viestintävälineen kautta. Hankkeesta informoitiin muun muassa ryhmien koulutuspäivillä ja sähköpostitse jaettiin koko henkilöstölle tietoa sisältävä Power Point –esitys sekä sopimus hankkeesta. Tämän lisäksi hankkeen toimintaohjeita pyritettiin miehistöhuoneen info-tv:ssä vajaan kuukauden ajan ja myös aamupalavereissa asia oli esillä hankkeen ensimmäisen kuukauden aikana. (Takala 2016.)

5.3 Hankkeen periaatteet

Päijät-Hämeessä toteutettu hanke ottaa paljon mallia aikaisemmin pilottikunnissa toteutetusta hankkeesta, jonka esittelin luvussa 4. Tärkeimpiä periaatteita ovat nopea puuttuminen ja rattijuopumuksen uusijoiden määrän vähentäminen. Päijät-Hämeessä olennaisinta oli saada malli valmiiksi nopeasti, jotta poliisi pystyisi reagoimaan tapauksiin välittömästi. Takala kertookin käytännössä toteutetun hankkeen olevan edellisestä Tie selväksi –hankkeesta yksinkertainen, oiottu ja sovellettu versio käyttäen hyväksi poliisiasemalla valmiiksi olevaa sosiaalipäivystystä. Tärkeintä on todella auttaa nuoria, jotka joutuvat poliisin kanssa tekemisiin. (Takala 2016.)

5.4 Poliisin rooli

Hanke ei aiheuta suuria muutoksia yksittäisen poliisimiehen työnkuvaan. Rattijuopumusvalvontaa suoritetaan tavalliseen tapaan ja myös alle 25-vuotiaan kohdalla toimenpiteet ovat samat. Poikkeuksena 18-24 –vuotiaiden osalta poliisin tulee kuitenkin täyttää erillinen suostumuslomake (Liite 1) ja kysyä nuorelta suostumus päihdekeskusteluun. Mikäli nuori kieltäytyy, ei muita toimenpiteitä hankkeeseen liittyen

tule. Mikäli nuori antaa suostumuksensa, hänet ohjeistetaan kuulustelun jälkeen sosiaalityöntekijän luokse Lahden pääpoliisiasemalle, mikäli vain mahdollista. Sosiaalityöntekijä käy nuoren kanssa lomakepohjaisen keskustelun (Liite 3). Mikäli epäilty on päästetty vapaaksi tai hänet on kuulusteltu muualla kuin poliisilaitoksella, hänelle ilmoitetaan sosiaalityöntekijän ottavan yhteyttä. Joko partio itse tai ryhmänjohtaja vie nuoresta tiedon sosiaalityöntekijälle. (Takala 2015.)

Suoritetuista toimenpiteistä tehdään merkintä tapauksen tutkintailmoitukseen, joko "ohjattu puhutteluun" tai "ei suostumusta puhutteluun". Mikäli epäilty on alaikäinen, suostumusta ei tarvita. Tällöin tieto välitetään sosiaalityöntekijälle lastensuojeluilmoituksen välityksellä ja tästä kirjataan tutkintamuistioon "Tehty lastensuojeluilmoitus". (Takala 2015.)

Poliisiasian tietojärjestelmään tehtyjen merkintöjen perusteella poliisi tekee seuranta sosiaalityöntekijälle ohjatuista. Sosiaalityöntekijän päihdekeskustelujen määrää seurataan puolestaan täytettyjen keskustelulomakkeiden perusteella. Tieto keskustelusta ja mahdollisesta sitoutumisesta hoitoon tai tukipalveluihin menee esitutkintapöytäkirjan mukana myös syyttäjälle. Tämä voi ottaa asian huomioon syyteharkinnassa joko jättämällä syytteen huumausaineen käyttörikoksesta nostamatta ja/tai vaatimalla rattijuopumuksesta hieman lievempää rangaistusta. (Takala 2015.) Omasta mielestäni tämä muodostaa kuitenkin tasavertaisuusperiaatteeseen liittyvän ongelman. Ei olisi muita kohtaan oikein, jos vain Päijät-Hämeen alueella nuorilla olisi mahdollisuus vaikuttaa rattijuopumustuomion kovuuteen.

Alunperin hanke oli tarkoitus toteuttaa 1.12.2015 – 29.2.2016 välisenä aikana. Hankkeen vähäisten tulosten takia toteutusaikaa kuitenkin päätettiin jatkaa vuoden 2016 loppuun asti. Sen pidemmälle hankkeen jatkoa ei ole vielä pohdittu. (Takala 2016.)

5.5 Sosiaalipäivystyksen rooli

Kun sosiaalipäivystys saa tiedon nuoresta rattijuopumukseen syyllistyneestä, hänet kutsutaan keskusteluun. Mikäli asiakas on kiinniotettuna, keskustelu pyritään järjestämään ennen vapautumista. Muuten keskusteluun kutsu hoidetaan puhelimitse. (Takala 2015.)

Tarvittaessa asiakas ohjataan sosiaalipäivystyksessä käydyn keskustelun jälkeen päihdehoitoon tai sosiaalipalveluiden piiriin. Mikäli asiakas on alle 18 -vuotias, poliisi tekee asiasta lastensuojeluilmoituksen ja tuo nuoren keskusteluun. Alaikäisen osalta keskustelut hoitaa Ankkuri. (Valkonen 2016.) Myös lastensuojelu voi jatkaa alaikäisen asian käsittelyä lastensuojeluilmoituksen pohjalta. Päihdekeskustelua ei suoriteta heti, mikäli asiakkaan päihtymys on liian vahva. (Takala 2015.)

Päihdekeskustelussa täytetään alkuun nuoren kanssa suostumuslomake (Liite 3) sekä niin sanottu todistus keskusteluun suostumisesta (Liite 4). Tämän jälkeen jokainen nuori tekee Audit –testin (Liite 2). Päihdekeskusteluissa on kartoitettu kokonaisvaltaisesti nuorten elämäntilannetta sekä päihdehistoriaa, ja heidät motivoidaan sekä ohjataan oikeiden

palveluiden piiriin. Hoitopaikan muuttaminen tapahtuu niin sanotusti saattaen vaihtaen. Jatkohoidon taho on yhteydessä asiakkaaseen, sillä jatko ei saa jäädä nuoren omaan harkinnanvaraansa. Näin kynnyks apuun on matala. Haastatteleman sosiaalityöntekijä Valkonen teki myös itse siten, että soitti jo keskustelun aikana jatkopaikkaan kertoi tilanteen asiakkaan läsnä ollessa, ja jo silloin sovittiin yhdessä sopiva aika. Sosiaalityöntekijän rooli on siis tehdä yhteinen arvio päihdehuollon sekä muiden sosiaalipalveluiden tarpeesta. Lisäksi keskustelussa on tarkoitus tehdä tilanteen yleinen kartoitus. Mukana päihdekeskusteluissa on sosiaalityöntekijän lisäksi nuorisotyöntekijä, johon on kysytty asiakkaalta suostumus. Alaikäisillä myös heidän huoltajansa ovat olleet mukana. (Valkonen 2016.)

6 PÄIJÄT-HÄMEEN HANKKEEN TULOSTEN ARVIOINTI

Tässä luvussa käsittelen Päijät-Hämeessä kokeilussa olleen Tie selväksi –hankkeen tuloksia. Päihdekeskusteluita on järjestetty hyvin vähän, mutta toteutetut keskustelut olivat onnistuneita. Hankkeen pitkäaikaisia tuloksia on vaikea arvioida tarkastelemallani lyhyellä aikavälillä.

6.1 Kiinnijääneiden ja päihdekeskusteluun tulleiden määrä

Yhteensä päihdekeskusteluihin ohjattiin kymmenen nuorta, joista kaksi oli alaikäisiä. Yksi keskusteluun suostuneista täysi-ikäisistä ei tullut keskusteluun, sillä häneen ei saatu yhteyttä yrityksistä huolimatta. Tämän lisäksi yksi täysi-ikäinen kieltäytyi mahdollisuudesta jo poliisin kohdalla. Yhteensä keskusteluja käytiin siis yhdeksän ja ne on suoritettu aikavälillä 8.12.2015-29.6.2016. Tämän jälkeen ketään ei ole enää ohjattu sinne. (Valkonen 2016.)

Kiinnijääneitä hankkeen piiriin kuuluvia oli kuitenkin enemmän. Hankkeen aloituskuukautena, joulukuussa, kiinnijääneitä oli 16, mutta vain kolme heistä ohjattiin keskusteluun. Tammikuussa kiinnijääneitä oli puolestaan 17, joista 8 sai kuulla hankkeesta. Helmikuussa poliisi kohtasi yhdeksän alle 25-vuotiasta epäiltyä rattijuoppoa, mutta enää kenellekään ei kerrottu hankkeesta tai keskustelumahdollisuudesta. Maaliskuukaan ei tuottanut sen paremmin tulosta, joten Takala ei jatkanut tarkastelua heikkojen tulosten takia. (Takala 2016.)

6.2 Nuorten mielipide keskusteluista

Haastatteleman sosiaalityöntekijät Valkonen ja Varkemaa eivät tiedeneet, ovatko keskusteluissa käyneet nuoret olleet poliisin kanssa aikaisemmin tekemisissä. En myöskään itse alkanut sitä selvittämään, sillä se ei ole olennaista tutkimuskysymysteni kannalta.

Haastattelemani sosiaalityöntekijä Valkosen (2016) mielestä jokainen nuori, joka keskusteluun osallistui, oli asennoitunut hankkeeseen myönteisesti. He olivat kaikki kokeneet varhaisen puuttumisen hyväksi. Ketään ei ole myöskään ohjattu hankkeen aikana uudestaan samaan keskusteluun, mistä voi olettaa, etteivät he ole enää ajaneet päihtyneinä. Kukaan keskusteluissa käyneistä nuorista ei kieltäytynyt jatkotoimenpiteistä.

Valkonen kertoo haastattelussa, että alaikäisten kohdalla keskeisin päihde on ollut alkoholi, mutta täysi-ikäisillä sen lisäksi on mukana ollut myös huumeaineet. Alaikäisten osalta keskustelu johti Ankkuri-asiakkuuteen ja heidät ohjattiin nuorisopalveluiden peruspalveluihin. Täysi-ikäiset puolestaan ohjattiin kunnallisiin päihdepalveluihin. Yksi keskusteluun osallistuneista nuorista osoitti tarvitsevansa päihdetyöhön erikoistuneen ammattiapua. Alaikäisten osalta päihdetyö ei ollut tarpeellista, sillä heille olennaisinta oli saada muuta tukea, esimerkiksi elämänhallintaan. (Valkonen 2016.)

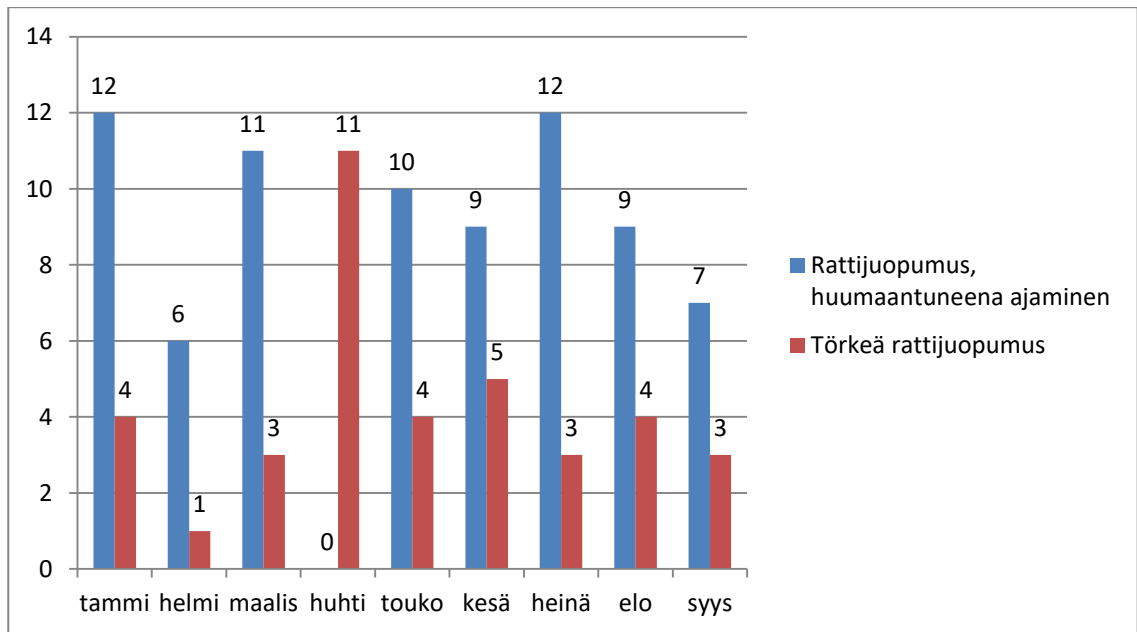
Valkosen (2016) mielestä jokainen kiinnijäänyt nuori katui päihtyneenä ajamista ja he tuntuivat ymmärtävänsä oman toimintansa haitallisuuden sekä itselleen että muille. Yleinen mielipide oli, ettei ”kännissä ajaminen ole siistiä.” Miksi he olivat kuitenkin lähteneet ajamaan päihtyneenä, syitä oli muutamia; muun muassa vahva päihtymystila ja halu kokeilla. Nuorten ajattelemattomuus sekä juuri päihtymystila vaikuttivat arviointi- sekä harkintakykyyn.

Alaikäisten osalta myös heidän huoltajiaan on osallistunut keskusteluun. Nuorten teko on ollut heille suuri pettymys ja Valkonen kertoo vanhempien menettäneen nuoriin luottamuksensa. Jokaisessa perheessä asia sanktioidaan eri tavoin, mutta sosiaalityöntekijän oma kokemuksen mukaan on ollut hyvä, että asioihin puututaan ja niistä seuraa jotain. (Valkonen 2016.)

Haastattelemani sosiaalityöntekijä Varkemaa (2016) kertoo, että jokainen keskusteluun osallistunut nuori antoi myös suostumuksen, että tieto keskusteluista saa mennä syyttäjälle. Heillä vaikutti siis olevan toive, että osallistumalla voisi vaikuttaa esimerkiksi tuomioon.

6.3 Rikollisuustilanne vuoden lopussa

Haastattelemani ylikomisario Takala (2016) kertoo, että nuorten rattijuopumukset ovat laskeneet reilusti. Takala kuitenkin epäilee, ettei lasku ole hankkeen ansiota tai ainakaan kovin kestävä. Jotta saataisiin oikeasti pysyvää vaikuttamista, hanke pitäisi muuttaa menettelytavaksi. Uusijoiden puuttuminen voi näkyä radikaalistikin tilastoissa, kun potentiaaliset tekijät lopettavat. Keskusteluun osallistuneiden osalta hanke ja päihdekeskustelu ovat kuitenkin poistaneet rattijuopumuksen uusimisen. Tulosten luotettavuutta arvioidessa tulee huomioida lyhyt aikaväli ja vähäinen osallistujien määrä. Tulokset kuitenkin näyttävät, että hankkeessa on potentiaalia.

Kaavio 9. 15-24 -vuotiaiden syyllistyneiden rattijuopumusten ja törkeiden rattijuopumusten määrä Päijät-Hämeen alueella tammi-syyskuussa 2016. (Polstat, 1.11.2016).

Kaavio 9 on otettu 1.11.2016 Polstatista. Lukuarvona käytin "Ilmoitettu epäillyt rikoksina" ja taulukko sisältää vain 15-24 -vuotiaat. Hakuarvoiksi valitsin vuoden 2016 tammi-syyskuun, ikärajaksi 15-24 -vuotiaat ja näytettäviksi rikosnimikkeiksi "rattijuopumus, huumaantuneena ajaminen" sekä "törkeä rattijuopumus". Kaaviota tarkkaillessa voi todeta, että ainakin tavallinen rattijuopumus on hieman laskenut loppuvuotta kohden, mutta tämäkin lasku on vain muutamia yksikköjä. Merkittävää muutosta ei ole havaittavissa näin lyhyellä tarkkailuvälillä. Luvuissa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että keskusteluihin menneet nuoret olisivat voineet olla mahdollisia uusijoita, mikä olisi voinut kasvattaa lukuja monellakin yksiköllä.

Jotta vaikutuksia voisi tarkastella luotettavammin, tulisi aikavälin olla paljon pidempi ja keskusteluihin osallistuneiden nuorten määrä suurempi. Näin vähäisellä joukolla eroa on vaikea sanoa. Tulokset voivat kuitenkin antaa hieman viitteitä hankkeen pitkäaikaisista tuloksista.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastattelemani sosiaalityöntekijä Valkosen (2016) mielestä rattijuopumusvalvonta on tärkeää, sillä juuri siten poliisi kohtaa hankkeen koskettamia nuoria ja pystyy ohjaamaan heitä avun piiriin. Hänen mielestään hanke on ollut hyvä ja tervetullut, uusi moniammatillinen toimintamalli, jossa asiakas saa enemmän.

Haastattelemani ylikomisario Takalan (2016) mielestä poliisin puuttuminen nuorten tekemiin rikoksiin on tällä hetkellä hyvällä mallilla verrattuna edellisiin vuosiin. Ennen

näihin puututtiin vasta lastensuojeluilmoituksen kautta, mutta Ankkurin ja sosiaalipäivystyksen tullessa laitokselle, on tapahtunut kehitystä. Nykyään puuttuminen on kokonaisvaltaista, eikä tavoitteena ole vain selvittää rikosta ja saada nuorta ulos. Nuoret nostetaan yhtenä prioriteettina korkeammalle, oli kyseessä sitten uhri tai tekijä.

7.1 Miten hanke onnistui?

Hankkeen ansiosta asiakkaan tekemää rikosta ei vain selvitetä ja hoideta, vaan tämä saa paljon enemmän. Hänet kohdataan ja annetaan mahdollisuus kertoa oma kantansa asiaan. Näin nuori tulee kuulluksi. Hän pääsee hankkeen ansioista pohtimaan omaa elämäntilannettaan ja päihdekäyttöään sekä saa matalalla kynnyksellä ja helposti jatkoapua. (Valkonen 2016.) Omasta mielestäni tämä on olennainen asia, sillä nuoren on usein hyvin vaikeaa uskaltaa pyytää apua hänelle arassa asiassa. Koska nuorella ei ole vielä paljoa elämänkokemusta, ei hän myöskään osaa itsekseen käsitellä tällaisia monitahoisia ongelmia.

Valkosen (2016) mukaan hanke on oikeastaan luonnollinen, sillä poliisi ja sosiaalipuoli kohtaavat samoja asiakkaita. Yhteistyön kautta ammatillinen kasvu on mahdollista puolin ja toisin ja uusia oivalluksia tulee. Hankkeen ansioista asiakas voi myös kokea, ettei hänen suhteensa luovuteta. Kaikki tapahtuu samassa talossa, eikä samoja asioista tarvitse kertoa yhä uudelleen samoille viranomaisille. Nuori voi helposti turhautua ja tällöin myös hänen motivaationsa vastaanottaa apua laskee.

Hanke tarvitsisi kuitenkin molempien sosiaalityöntekijöiden mielestä enemmän kohtaamisia. Tällä hetkellä resurssit riittävät, mutta jostain syystä suurin osa jää silti hankkeen ulkopuolelle. Tämä onkin heidän mielestään seikka, jossa hanke on epäonnistunut. Kaikki toteutuneet keskustelut ovat kuitenkin menneet hyvin ja olleet onnistuneita tapaamisia. Jokainen niissä ollut nuori on saanut tarvitsemaansa apua. Henkilöä on käytännössä mahdotonta auttaa mikäli tämä ei sitä halua, sillä oma halu muuttua on olennaista puhuttaessa rikoskäyttäytymisestä. Toteutuneissa keskusteluissa on kuitenkin löydetty yhteinen sävel ja nuoret ovat ottaneet tarjotun avun vastaan. (Valkonen 2016, Varkemaa 2016.)

Varkemaan mielestä myös keskustelussa täytettävässä lomakkeessa on kehittämisvaraa. Tällä hetkellä se ei ole niin sanotusti ”tutkijaystävällinen”, eikä siis anna ulkopuoliselle paljoa tietoa esimerkiksi nuorten mielipiteistä. Lomakkeessa on tällä hetkellä lähinnä, mistä on puhuttu ja minne ohjattu. Varkemaan mielestä lomaketta voisi kehittää siten, että myös muut työntekijät pääsisivät kiinni keskustelujen teemoista ja voisivat varsinkin nähdä, mihin kannattaa kiinnittää huomiota. (Varkemaa 2016.)

Olen itse samalla kannalla haastateltavieni kanssa. Koska tapahtuneet kohtaamiset ovat olleet onnistuneita, olisi tärkeää saada näitä lisää. Syitä tähän pohdin seuraavassa alaluvussa.

7.2 Ongelmakohtia ja kehittämideoita

Tie selväksi –hankkeella oli selkeä tavoite ja se oli ajatustasolla toimiva ja hyvä. Sitä oli kokeiltu jo aikaisemmin ja tästä oli kirjoitettu loppuraportti. Alkuperäinenkin hanke oli osittain epäonnistunut, joten siihen oli pohdittu kehittämiskohteita. Hanke oli kuitenkin ideana hyvä, vain käytännön toteutuksessa ilmeni puutteita. Tässä alaluvussa hyödynnän projekti- ja hanketoiminnan teoriaa, jota käsittelin aikaisemmin luvussa 3.

Yksi kehittämiskohde oli hankkeen toteutukseen osallistuneiden henkilöiden lukumäärä. Alunperin toimintatapaa pohdittaessa mukana oli ylikomisario Takalan lisäksi apulaispoliisipäällikkö sekä sosiaalitoimi. Hankkeen suunnittelu ja toteutus jäivät kuitenkin kokonaan vastuuhenkilöksi valikoituneelle Takalalle. Kuten olen luvussa 3.2 kirjoittanut, hanke ja projekti kohtaavat ongelmia, mikäli henkilöstön valinnassa ei olla huolellisia. Yhdelle ihmiselle hanke on iso työmäärä, minkä lisäksi Takala joutui hoitamaan sen kaiken muun työn ohella. Näin hanke ei saanut kaikkea tarvitsemaansa sitoutumista ja huomiota.

Pian hankkeen alkamisesta vastuuhenkilö joutui myös pitkälle sairauslomalle. Koska ketään varavastuuhenkilöä ei oltu hankkeelle määrätty, sen seuranta ja hoitaminen jäivät kokonaan pois. Luvussa 3.2 kerroin, miten projekti ja hanke tarvitsevat välietappeja, jolloin sen onnistumista voidaan tarkistaa ja arvioida. Nyt hanke jäi käytännössä pyörimään oman onnensa nojaan, minkä takia uskonkin sen jääneen unohduksiin. Jos seuranta olisi onnistunut, olisi voitu puuttua hyvissä ajoin vähäiseen ohjaantuneiden määrään, esimerkiksi tiedottamalla hankkeesta uudestaan ja muistuttamalla kentällä työskenteleviä poliisimiehiä.

Vastuu ei myöskään saisi olla kokonaan Takalan harteilla, vaikka hän hankkeen vastuuhenkilö onkin. Myös ryhmänjohtajien olisi tullut hoitaa oma osuutensa esimiehinä muistuttaen ja myös käskien ryhmänsä jäseniä. Tietenkin myös jokaisen poliisimiehen tulisi ottaa vastuu omasta toiminnastaan ja muistaa huomioida laitoksella käynnissä olevat hankkeet ja menettelyt.

Välietappien ja välitiedotusten puutteen takia uskon myös henkilöstön motivaation laskeneen hankkeen aikana. Hankkeen alussa joulukuu-tammikuussa noin puolet kohdatuista, rajauksen sisälle kuuluvista asiakkaista ohjattiin sovitusti päihdekeskusteluun sosiaalityöntekijälle. Nämä keskustelut onnistuivat ja nuoret pääsivät jatkohoitoon. Jotta henkilöstö tuntee tehneensä hyödyllistä työtä ja onnistuneensa, näistä olisi voinut tiedottaa jollain sopivalla tavalla. Näin sekä hankkeen olemassaolosta olisi tullut sopiva muistutus että henkilöstö olisi saanut tiedon hankkeen kannattavuudesta ja mahdollisuudesta aidosti auttaa nuoria.

Luvussa 3.2 kirjoitin, että hanke tarvitsee myös selkeän päättymispisteen. Alunperin Päijät-Hämeen hanketta oli tarkoitus kokeilla 1.12.2015 – 29.2.2016 välisenä aikana, mutta vähäisten tulosten takia aikaa jatkettiin. Tässä vaiheessa ei tullut enää tietoa, milloin hanke oikeasti lopetetaan, joten asia jäi niin sanotusti ”roikkumaan ilmaan”. Selkeä

päättymisajankohta olisi tehnyt hankkeesta mielestäni konkreettisemmän ja mahdollisesti myös motivoinut henkilöstöä hankkimaan tuloksia, kun aika on rajattu täsmällisesti.

Omasta mielestäni olennaisin ongelmakohta hankkeen toteutuksessa oli kuitenkin puutteellinen tiedotus sekä viestintä. Hankkeesta oli tiedotettu eri kanavia hyödyntäen, mutta alun jälkeen tämä oli aikalailla jäänyt pois. Työviestintää tuki miehistöhuoneen info-tv:ssä pyörivä ja sähköpostitse jaettu ohje. Tätä olisi voitu kuitenkin lisätä. Poliisin täyttämä suostumuslomake olisi voinut olla esimerkiksi miehistöhuoneessa näkyvällä paikalla, missä olisi lomakkeiden lisäksi ohjeistusta sen käyttämisestä.

Profilointia olisi hankkeeseen voinut lisätä kahdella tapaa. Hanketta olisi pitänyt niin sanotusti mainostaa enemmän poliisimiehille, jotta he mieltäisivät ja ymmärtäisivät sekä hankkeen, että oman toimintansa tärkeyden. Lisäksi hankkeelle olisi voinut luoda positiivisen kuvan myös asiakkaiden silmiin, mikä olisi toiminut hyvänä motivaattorina. Kokeilussa olleesta hankkeesta olisi voinut tiedottaa esimerkiksi paikallislehteen pienellä artikkelilla, jolloin myös asiakas olisi saattanut olla tietoinen mahdollisuudesta ilman, että poliisimiehen olisi tarvinnut siitä muistaa ja mainita.

Hankkeessa olisi pitänyt tehdä myös enemmän selväksi, miksi sitä tehdään. Alkuvaiheessa informointia tapahtui, mutta pikkuhiljaa se tuntui loppuvan. Esimerkiksi joka kuukausi olisi voitu kertoa jonkin aamupalaverin yhteydessä hankkeen etenemisestä jollain pienimuotoisella projektitiedotteella. Tämä olisi taas omalta osaltaan motivoinut ja muistuttanut toiminnasta. Sama tiedote tai raportti olisi voitu viedä myös sisäiseen verkkoon, jotta se olisi jokaiselle luettavissa. Kuten olen kertonut luvussa 3.3, tämän ei olisi tarvinnut olla pitkä, vaan lyhyt ja ytimekäs, missä olisi kerrottu esimerkiksi tuloksista ja määristä.

Hankkeeseen osallistumista voisi motivoida nuorilla myös, mikäli se huomioitaisiin rikoksen seuraamuksessa. Nuori voisi kuitenkin osallistua keskusteluun vain tuomion lieventyminen mielessään, jolloin hän ei oikeasti vastaanota apua ja ole mukana. Lisäksi se ei olisi reilua, että hankkeen takia Päijät-Hämeen alueella rattijuopumuksesta tuomituille nuorille tulisi pienempiä seuraamuksia muuhun maahan verrattuna. Mielestäni asiaa voisi pohtia uudestaan, mikäli asiakas on ollut hoidon piirissä pidemmän aikaa, tämä todistaisi hänen sitoutumistaan hoitoprosessiin.

Toteaisin siis, että aluksi hanke lähti hyvin käyntiin ja tämä näkyi myös keskusteluun ohjattujen määrässä. Sama aktiivinen tiedottaminen eri viestintävälineitä käyttäen olisi kuitenkin pitänyt jatkua koko hankkeen ajan. Henkilöstöä olisi tullut motivoida ja muistuttaa ahkerammin. Ne nuoret, jotka pääsivät keskustelemaan päihteiden käytöstään ja elämästään, ovat päässeet oikean avun piiriin ja se jo tekee hankkeesta omalta osaltaan onnistuneen.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus

Käytän opinnäytetyössäni monia eri lähteitä. Yksi näistä on Polstat, joka kerää tietonsa useista eri järjestelmistä. Polstatissa ilmenee välillä häiriöitä, jotka voivat vaikuttaa sen antamiin lukuihin. Koska tieto kerätään useista eri paikoista, osa saattaa tulla viiveellä ja tiedonsiirrossa voi tulla virheitä. Tästä syystä virhelukuja voi hieman tulla puoleen jos toiseen. Yllämainituista seikoista huolimatta pidän Polstatista saamiani tietoja riittävän luotettavina, jotta niistä voidaan analysoida nykyistä tilannetta sekä tapahtuvaa muutosta. Polstat on valitettavasti myös ainoa poliisin valtakunnallinen tulostietojärjestelmä.

Polstatista johtuvat määrien vaihtelua olisin voinut kompensoida tarkistamalla myös poliisin käytössä ollut Rikitrip⁵ -järjestelmä tutkiessani rattijuopumustapausten lukumääriä. Jo aloittaessani tutkimustani käyttöoikeuteni kuitenkin päättyivät kyseiseen järjestelmään. Lisäksi Rikitrip sisältää ilmoituksissa esiintyvien henkilöiden henkilötietoja, jotka eivät ole tarpeen tutkimuksessani. Riittävä tieto oli kuitenkin saatavissa muullakin keinolla. Rikitripin käyttö vaatii myös tutkimusluvan, jota olin itse hakenut vain opinnäytetyöni haastatteluja varten. Uuden tutkimusluvan hankkiminen ei olisi enää aikatauluuni sopinut.

Toinen tutkimuksen luotettavuutta alentava tekijä on Päijät-Hämeen hankkeeseen osallistuneiden nuorten määrä. Kuten olen aikaisemmissakin luvuissa käsitellyt, näin pienet määrät eivät anna luotettavaa pohjaa tehdä päätelmiä ainakaan pitkälle aikavälille. Kun kyse on vain kymmenistä, pienikin poikkeama voi näkyä vahvasti. Lisäksi tarkastelen hanketta vain lyhyen aikavälin, joka antaa vain viitteitä hankkeen pitkäaikaisista vaikutuksista.

Tutkimukseeni valitsemiani haastateltavia pidän hyvinä ja luotettavina. Kaikilla on usean vuoden kokemus työstään ja poliisilaitoksella työskentelystä. Olin jo ennen tutkimuksen tekoa pohtinut eri vaihtoehtoja tutkimuksen aineiston keräämiseksi. Haastateltavani olivat kuitenkin olleet kaikista tiiviimmin mukana hankkeessa ja näin sain heiltä täsmällisintä tietoa. Koska päihdekeskusteluissa ei dokumentoitu nuorten asenteisiin liittyviä seikkoja, nämä huomiot ovat haastattelemani sosiaalityöntekijöiden varassa. Uskon kuitenkin tiedon olevan sovellettavissa, sillä sosiaalityöntekijöille on monen vuoden kokemus niin työstään kuin nuorista.

Päädyin haastattelemaan vain kolmea henkilöä tutkimukseeni liittyen, sillä he olivat keskeisimmässä roolissa Päijät-Hämeen hankkeessa. Takala oli ainut poliisimies, joka oli suunnittelemassa ja toteuttamassa hanketta. Sosiaalityöntekijöitä, jotka olivat päihdekeskusteluja tehnyt, olisi ollut enemmän, mutta Valkonen ja Varkemaa olivat kaikista parhaiten perehtyneitä hankkeeseen. Useamman sosiaalityöntekijän haastattelu ei olisi tuonut enää mitään uutta informaatiota työhöni.

---

⁵ Poliisin käytössä oleva järjestelmä, minne poliisin kaikki kirjaamat ilmoitukset tallentuvat

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997: ”Tutki ja kirjoita”, 13.-14. osin uudistettu painos, Tammi, Helsinki

Kekki, Tuula 2011: ”Poliisi on puuttunut päihteiden käyttöösi – tee sinä samoin” Tie selväksi –hankkeen loppuraportti 12/2011, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kettunen, Sami 2009: ”Onnistu projektissa”, 2. uudistettu painos, WSOYpro Oy, Helsinki

Löytty, Marita 2015: ”Alkoholirattijuopumus tieliikenteessä”, Trafín julkaisuja 1/2015, Liikenteen turvallisuusvirasto, Helsinki

Ojasalo, Katri & Moilanen, Sami & Ritalahti, Jarmo 2009: ”Kehittämistyön menetelmät, Uudenlaista osaamista liiketoimintaan”, WSOYpro Oy, Helsinki

Portman, Maria & Penttilä, Antti & Haukka, Jari & Eriksson, Peter & Gunnar, Teemu & Kuoppasalmi, Kimmo & Koskimaa, Heikki 2010: ”Rattijuopon profiili ja uusimisen riskitekijät, Tuloksia rattijuopumuksen esiintyvyydestä ja kehityksestä Uudenmaan ratsiatutkimuksesta vuosina 1990–2008”. Liikenne- ja viestintäministeriön, Liikenneviraston, Trafín ja Liikenneturvan LINTU-tutkimusohjelman julkaisu (LINTU-julkaisu 5/2010)

Ruuska, Kai 2005: ”Pidä projekti hallinnassa; suunnittelu, menetelmät, vuorovaikutus”, 5. uudistettu painos, Talentum, Helsinki

Tolvanen, Matti 2016: ”Tieliikenteen käsikirja 2016”, Edita, Helsinki

Sähköiset lähteet

Ajokielto 2016. Luettavissa:

<http://www.oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/seuraamukset/ajokielto.html>, luettu 18.9.2016

Alkoholiannokset ja alkoholin poistuminen elimistöstä 2016. Luettavissa:

<http://www.hyvis.fi/keskisuomi/fi/opiskelijat-ja-tyoikaiset/paihteet/Sivut/Alkoholiannokset.aspx>, luettu 22.10.2016

Alkolukolla valvottu ajo-oikeus 2016. Luettavissa:

https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/23699_Alkolukolla_valvottu_ajo-oikeus.pdf?991ae15a4d2ad288, luettu 22.10.2016

Liikenneturvallisuus ja valvonta 2016. Luettavissa:

<http://www.poliisi.fi/liikenneturvallisuus>, luettu 19.9.2016

Liikenneturva 2016, Alkolukko. Luettavissa:

<https://liikenneturva.fi/fi/liikenteessa/autoilijat/alkolukko>, luettu 20.9.2016

Liikenneturva 2016, Nuoret (15-24) liikenteessä. Luettavissa:

<https://www.liikenneturva.fi/fi/eri-ikaisena/nuoret-15-24-liikenteessa>, luettu 18.9.2016

Liikenneturva 2016, Rattijuopumus 2016. Luettavissa:

<https://www.liikenneturva.fi/fi/liikenteessa/ennakointi/rattijuopumus>, luettu 22.10.2016

Liikenneturva, 2016, Tilastokatsaus. Luettavissa:

https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Tutkittua/Tilastot/tilastokatsaukset/tilastokatsaus_rattijuopumus.pdf, luettu 7.11.2016

Liikenne- ja viestintäministeriö 2012: ”Tavoitteet todeksi, Tieliikenteen

turvallisuussuunnitelma vuoteen 2014”, Ohjelmia ja strategioita 1/2012. Luettavissa:

<https://www.lvm.fi/documents/20181/812548/Tavoitteet+todeksi.+Tieliikenteen+turvallisuussuunnitelma+vuoteen+2014/47d781cf-d0df-4805-a19c-5e83e1d57cac?version=1.0>, luettu 17.9.2016

Liikenteen turvallisuusvirasto 2016: Ajoterveyden arviointiohjeet lääkäreille. Luettavissa:

http://www.trafi.fi/filebank/a/1454485334/e08be99101d2580ff8cceeead327ab55/19654-Ajoterveysohjeet_laakareille.pdf, luettu 2.12.2016

Takala, Jouni 2015: ”Tie selväksi Hämeessä” - Power Point -esitys, Hämeen poliisilaitos, luettu 18.9.2016

Valtioneuvosto 2012: ”Valtioneuvoston periaatepäätös tieliikenteen turvallisuuden parantamisesta 5.12.2012”. Luettavissa:

<http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1210166/periaatepaatostieliikenneturvallisuudesta.pdf/5643d869-a781-4d5a-98a9-7a44b61656ab>, luettu 16.9.2016

Henkilölähteet

Takala, Jouni 2016, ylikomisario, Lahden pääpoliisiaseman liikennesektorinjohtaja, haastattelu henkilökohtaisesti 6.10.2016

Valkonen, Tanja 2016, sosiaalityöntekijä, Lahden pääpoliisiaseman Ankkuri –tiimi, haastattelu henkilökohtaisesti 6.10.2016

Varkemaa, Riitta 2016, sosiaalityöntekijä, Lahden pääpoliisiaseman sosiaalipäivystys, haastattelu sähköpostitse 3.11.2016

LIITE 1 Täytettävä suostumuslomake, kun poliisi kohtaa nuoren

[luottamuksellinen]

Suostumuslomake

Tiedonvälitys poliisiin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon välillä

Tässä poliisipiirissä on käytössä "Tie selväksi"-toimintamalli rattijuopumuksen vähentämiseksi.

Tarjoamme sinulle mahdollisuuden keskustella sosiaali- tai terveydenhuollon työntekijän kanssa teostasi nopeasti tapahtuneen jälkeen. Keskusteluihin osallistuminen on 18 -vuotta täyttäneelle vapaaehtoista.

Alaikäisen 15 - 17 -vuotiaan osalta kyse on lastensuojelullisesta toimenpiteestä eikä edellytä vapaaehtoisuutta. Alaikäisen osalta asia saatetaan lastensuojelutoimenpiteenä huoltajien tietoon.

Poliisi täyttää

Asiakkaan taustatiedot:

Nimi: ..... sotu: ..... - .....

Mittauksen / puhallutuksen tulos :

Alkoholi: ..... mg/1 ..... promillea

Huumausaineet: .....

Lääkkeet: .....

Kotipaikkakunta : .....

Suostun siihen, että poliisi välittää tietoni sosiaali- ja terveydenhuoltoon ajanvarausta / yhteydenottoa varten

Päiväys ja allekirjoitus ja nimen selvennys

..... / ..... / 20 .....

Puhelin: ..... Osoite : .....

Alkoholinkäytön riskit (AUDIT)

Käytätkö alkoholia kohtuullisesti, sopivasti vai liikaa? Onko alkoholin käytöstä sinulle enemmän iloa vai haittaa? Oletko joskus halunnut vähentää juomistasi tai lopettaa sen kokonaan? Voit itse testata ja arvioida omaa juomistasi. Ole hyvä ja rastita lähinnä oikeaa oleva vastaus (suluissa vastauksen pistemäärä).

1. Kuinka usein juot olutta, viiniä tai muita alkoholijuomia? Koeta ottaa mukaan myös ne kerrat, jolloin nautit vain pieniä määriä, esim. pullon keskiosia tai tilkan viiniä.

- ei koskaan (0)
- noin kerran kuussa tai harvemmin (1)
- 2-4 kertaa kuussa (2)
- 2-3 kertaa viikossa (3)
- 4 kertaa viikossa tai useammin (4)

2. Kuinka monta annosta alkoholia yleensä olet ottanut niinä päivinä, jolloin käytit alkoholia?

- 1-2 annosta (0)
- 3-4 annosta (1)
- 5-6 annosta (2)
- 7-9 annosta (3)
- 10 tai enemmän (4)

3. Kuinka usein olet juonut kerralla kuusi tai useampia annoksia?

- en koskaan (0)
- harvemmin kuin kerran kuussa (1)
- kerran kuussa (2)
- kerran viikossa (3)
- päivittäin tai lähes päivittäin (4)

4. Kuinka usein viime vuoden aikana sinulle kävi niin, että et pystynyt lopettamaan alkoholinkäyttöä, kun aloit ottaa?

- ei koskaan (0)
- harvemmin kuin kerran kuussa (1)
- kerran kuussa (2)
- kerran viikossa (3)
- päivittäin tai lähes päivittäin (4)

5. Kuinka usein viime vuoden aikana et ole juomisesi vuoksi saanut tehtyä jotain, mikä tavallisesti kuuluu tehtäviisi?

- en koskaan (0)
- harvemmin kuin kerran kuussa (1)
- kerran kuussa (2)
- kerran viikossa (3)
- päivittäin tai lähes päivittäin (4)

6. Kuinka usein viime vuoden aikana runsaan juomisen jälkeen tarvitsit aamulla olutta tai muuta alkoholia päästäksesi paremmin liikkeelle?

- en koskaan (0)
- harvemmin kuin kerran kuussa (1)
- kerran kuussa (2)
- kerran viikossa (3)
- päivittäin tai lähes päivittäin (4)

1 annos

0,33 l pullo tai
tölkki III-olutta
tai siideriä

12 cl lasi
mietoä
viiniä

4 cl annos
väkeviä

1,5 annosta

0,5 l tuoppi tai
0,5 l pullo
III-olutta

7. Kuinka usein viime vuoden aikana tunsit syyllisyyttä tai katumusta juomisen jälkeen?

- en koskaan (0)
- harvemmin kuin kerran kuussa (1)
- kerran kuussa (2)
- kerran viikossa (3)
- päivittäin tai lähes päivittäin (4)

8. Kuinka usein viime vuoden aikana sinulle kävi niin, että et juomisen vuoksi pystynyt muistamaan edellisen illan tapahtumia?

- en koskaan (0)
- harvemmin kuin kerran kuussa (1)
- kerran kuussa (2)
- kerran viikossa (3)
- päivittäin tai lähes päivittäin (4)

9. Oletko itse tai onko joku muu satuttanut tai loukannut itseään sinun alkoholinkäyttösi seurauksena?

- ei (0)
- on, mutta ei viimeisen vuoden aikana (2)
- kyllä, viimeisen vuoden aikana (4)

10. Onko joku läheisesi tai ystäväsi, lääkäri tai joku muu ollut huolissaan alkoholinkäytöstäsi tai ehdottanut että vähentäisit juomista?

- ei koskaan (0)
- on, mutta ei viimeisen vuoden aikana (2)
- kyllä, viimeisen vuoden aikana (4)

Palaute - Onko sinulla riski saada alkoholista haittoja?

AUDIT-pisteet	Yleisiä vaikutuksia
0 – 7 pistettä riskit vähäisiä	• Rentouttava • Sosiaalista vuorovaikutusta helpottava • Joissakin tapauksissa kohtuukäyttökin on riski (autolla ajaminen, raskaus, jotkut sairaudet ja lääkkeet) • Ajoittainen humalajuominen voi altistaa tapaturmille
8 – 10 pistettä riskit lievästi kasvaneet 11 – 14 pistettä riskit selvästi kasvaneet	• Väsymys • Unettomuus, unihäiriöt • Korkea verenpaine • Ongelmat ihmissuhteissa • Alakulo, masennus • Impotenssi • Tapaturmariski • Rattijuoppous
15 – 19 pistettä riskit suuria 20 + pistettä riskit erittäin suuria	• Kaikki ylläolevat riskit sekä: • Maksan, haiman, aivojen vaurioituminen • Suun, nielun, kurkunpään, ruokatorven ja mahan syöpä • Fyysinen alkoholiriippuvuus

Mitä hyötyjä saat kun vähennät tai lopetat?

- nukut paremmin	- olet hyväntuulinen	- vähemmän perheriitoja
- olet energisempi	- fyysinen kunto kohenee	- työssä oleminen paranee
- laihdut	- vanhemmuus palaa	- enemmän rahaa
- ei krapuloita	- perhe/lapset voivat paremmin	Pienempi riski
- muisti paranee		- saada terveyshaittoja

Vinkkejä tavoitteessa pysymiseen

Tunnista haastavat tilanteet:

Koska kiusaus on suurimmillaan? Vältä näitä tilanteita tai kehitä niihin etukäteen selviytymistapa. Harjoittele tilanteita mielessäsi etukäteen.

Miten pärjään?

Pidä silloin tällöin kirjaa juomisestasi.

Monenako päivänä viikossa joit? Paljonko meni kerralla? Mikä oli annosten yhteenlaskettu määrä viikon ajalla?

Miten motivoin itseäni?

Palauta mieleesi syyt, joiden vuoksi vähennät

Tarvitsenko enemmän apua?

Älä epäröi hakea apua esim. paikkakuntasi terveyskeskuksesta tai A-klinikalta. Apua saat myös internetistä, esimerkiksi Päihdelinkistä.

www.paihdelinkki.fi

LIITE 3 Päihdekeskustelun lomake

LAHTI

Päijät-Hämeessä on käytössä Tie selväksi-toimintamalli poliisin ja sosiaalitoimen yhteistyönä rattijuopumusten vähentämiseksi.

Rattijuopumuksesta kiinnijääneille henkilöille tarjotaan mahdollisuutta keskustella sosiaalityöntekijän kanssa nopeasti tapahtuneen jälkeen. Tieto päihdekeskusteluun osallistumisesta välitetään syyttäjälle. Hankkeeseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Sosiaalityöntekijä täyttää

Asiakas antaa suostumuksen siihen, että työntekijä saa välittää tiedon päihdekeskustelusta syyttäjälle	☐
Asiakas toimittaa itse tiedon syyttäjälle	☐
Asiakkaan taustatiedot:	
Audit-testin tulos: _____	
Aikaisemmin päihdehoidossa: Kyllä ☐ Ei ☐	
Ohjattu nyt hoitoon: Kyllä ☐ Ei ☐	
Päiväys ja allekirjoitus	
Lisätietoja (vapaaehtoinen):	
Asiakas ei tullut sovittuna ajankohtana	☐

LIITE 4 Todistus keskusteluun osallistumisesta

LAHTI

Päijät-Hämeessä on käytössä Tie selväksi-toimintamalli poliisin ja sosiaalitoimen yhteistyönä rattijuopumusten vähentämiseksi.

Rattijuopumuksesta kiinnijääneille henkilöille tarjotaan mahdollisuutta keskustella sosiaalityöntekijän kanssa nopeasti tapahtuneen jälkeen. Tieto päihdekeskusteluun osallistumisesta välitetään syyttäjälle. Hankkeeseen osallistuminen on vapaaehtoista.

_____ on osallistunut Tie selväksi-toimintamallin

päihdekeskusteluun ___/___2016.

Päihdekeskustelun järjestänyt toimipiste: Päijät-Hämeen sosiaalipäivystys

_____
Työntekijän allekirjoitus, nimenselvennys ja leima

Syyttäjänviraston yhteystiedot:

LIITE 5 Haastattelukysymykset

Poliisi:

Miksi lähdit hankkeeseen mukaan?

Miksi pidät hanketta tärkeänä?

Mikä hankkeen idea on, tavoite?

Mitkä ovat tärkeimmät periaatteet hankkeessa?

Onko hanke mielestäni onnistunut, miksi tai miksi ei?

Kuinka kehittäisit hanketta, (idea ja käytäntö)?

Millainen hankkeen suunnitteluprosessi oli?

Millä tasolla poliisin puuttuminen nuorten rikoksiin on tällä hetkellä yleisesti?

Millainen sen pitäisi olla?

Onko hanke tuottanut millaisia tuloksia?

Miten hankkeen tulosten seuranta tapahtuu? Niiden tulokset?

Sosiaalityöntekijät:

Kuinka monta nuorta on osallistunut keskusteluun?

Ovatko jotkut uusineet rikoksen (joutuneet uudestaan keskusteluun)?

Onko heillä aikasempaa taustaa poliisin kanssa?

Millaisia jatkotoimenpiteitä keskustelut ovat tuottaneet?

Mitä keskustelu sisälsi? Onko siihen jotain ns perusmallia, minkälaiset asiat käydään läpi?

Minkälaiset asenteet nuorilla oli yleisesti päihdekeskustelusta? Entä vanhemmat?

Mitä mieltä nuoret olivat päihdekeskustelusta? Entä vanhemmat?

Mitä mieltä itse olet hankkeesta? Onko onnistunut/epäonnistunut? Miksi?

Kehittämideoita?